

<https://doi.org/10.15407/rksu.35.148>
УДК 026:2](477-25)''178''025.2]-047.37

Ольга Іванова, кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу кодикології
та кодикографії Інституту рукопису, Національна бібліотека
України імені В.І. Вернадського (Київ, Україна)
ORCID: 0000-0001-8226-0401
E-mail: rukopisivanova@gmail.com

КНИГОЗБІРНЯ КИЇВСЬКОГО ВИДУБИЦЬКОГО МИХАЙЛІВСЬКОГО МОНАСТІРЯ У 80-Х РОКАХ ХVІІІ СТОЛІТТЯ: РЕКОНСТРУКЦІЯ РЕПЕРТУАРУ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ОПИСУ

Мета роботи. Реконструювати репертуар книгозбірні Видубицького монастиря 80-х років ХVІІІ ст. за інвентарною книгою, що зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, та надати його характеристику. Відтворити каталог книгозбірні за бібліографічним форматом, наближеним до сучасного. Встановити вихідні дані там, де вони відсутні. **Методологія.** У процесі дослідження було застосовано методи аналізу, синтезу та узагальнення, а також класифікації й систематизації. **Наукова новизна.** Введено до наукового обігу та вперше опубліковано інвентарний опис книгозбірні Видубицького монастиря 80-х років ХVІІІ ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Проаналізовано репертуар збірки, встановлено її хронологічні межі, надано характеристики тематичних груп, окремих рукописів та видань. **Висновки.** Реконструкція книгозбірні Видубицької обителі на основі реєстраційного опису 80-х років ХVІІІ ст. дозволяє проаналізувати особливості тогочасного книжкового репертуару одного з найвідоміших монастирів України. Хронологічними межами створення

Цитування: Іванова О. Книгозбірня Київського Видубицького Михайлівського монастиря у 80-х роках ХVІІІ століття: реконструкція репертуару за матеріалами опису. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2024. № 4 (35). С. 148—181. <https://doi.org/10.15407/rksu.35.148>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2024. Стаття опублікована за умовами відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

або видання книг є 1561—1771 рр. Значна за кількістю книг збірка демонструє жанрову та мовну різноманітність рукописних і друкованих творів. Окрім суто богослужбених книг в описі зареєстровані Біблії, твори Отців Церкви, книги з аскетичної, догматичної, повчання, агіографічної літератури. Широко представлена полемічна барокова література з догматичного, викривального й морального богослов'я українських і білоруських релігійних діячів та письменників. Наявність латинських трактатів, рукописних курсів, словників, навчальної та іншомовної літератури підтверджує високий рівень освіченості настоятелів та насельників монастиря, їхній зв'язок з Києво-Могилянською академією. Отже, рукописний опис книгозбірні Видубицького монастиря відображає потреби та інтереси читацького кола з чернечого середовища та є цінним джерелом з історії книжкової культури України.

Ключові слова: Видубицький Михайлівський монастир, монастирські бібліотеки, навчальна література в Україні XVIII ст., латиномовна література в Україні XVIII ст., польськомовна література в Україні XVIII ст.

Актуальність теми дослідження. Уперше введено до наукового обігу рукопис з фонду «Колекція рукописних книг Інституту рукопису» Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (далі — НБУВ). Реконструкція книгозбірні одного з найвідоміших київських монастирів шляхом аналізу книжкового репертуару дає змогу уточнити та розширити наші уявлення про духовні й інтелектуальні потреби, коло читання освіченого чернечого середовища певного періоду вітчизняної історії; надання інвентарного опису в сучасному бібліографічному форматі сприятиме подальшим розвідкам з вивчення історії книжкової культури на українських землях.

Аналіз досліджень і публікацій. Інвентарний опис книгозбірні Видубицького монастиря 80-х років XVIII ст. з фонду «Колекція рукописних книг Інституту рукопису» (ф. 30) вводиться до наукового обігу вперше. Відомі кілька подібних переліків книг, які здебільшого були частиною загальних описів майна Видубицького монастиря різного часу; вони зберігаються в Центральному державному історичному архіві України, місто Київ (далі — ЦДІАУК) та в Інституті рукопису НБУВ (далі — ІР НБУВ). Наукові дослідження книг обителі були започатковані в 1875 р., коли серед інших збірок Комісією для передачі цінних рукописних книг та стародрукованих видань з монастирів та церков до Церковно-археологічного музею Київської духовної академії (далі — ЦАМ КДА) з метою кращих збереження та вивчення їх було переглянуто. У невеликій замітці в Київських Єпархіальних Відомостях № 16 за 1875 р. С.Т. Голубев [1], один із членів Комісії, надав стислі відомості про тогочасні кількість та склад збірки — чотири богослужбених рукописних книг XVIII ст. та близько 30 стародруків XVI—XVIII ст. Учений особливо відзначив кілька найбільш цінних стародруків, а також згадав про значну кількість збережених документів з монастирського архіву. Шість рукописних книг також стисло описані в Каталозі М.І. Петрова [2, с. 253].

Науковий опис, що охоплював усі рукописи та стародруки монастиря, зокрема й рукописи (25) та стародруки (155), які надійшли до обителі в ХІХ ст., з короткими анотаціями до кожної книги, був здійснений В.М. Петретцом, С.О. Щегловою та студентами — учасниками семінарію в 1915 р. [3, с. 177—221].

У наш час розгорнутому дослідженню історії бібліотеки Київського Видубицького монастиря присвячено розділ у художньо оформленому альбомі-монографії В.І. Ульяновського «Выдубицкий Чуда архангела Михаила монастырь» [4, с. 532—540], в якому, зокрема, надані побіжні характеристики складу монастирської збірки за описами різного часу, з виокремленням найбільш цікавих, на думку дослідника, книг.

Цінним джерелом інформації щодо особистих бібліотек видубицьких ігуменів та деяких ченців обителі є підрозділ «Книжність київського монашества» в монографії М. Яременка «Київське чернецтво ХVІІІ ст.» [5, с. 141—163].

Кілька праць присвячено окремим аспектам Видубицької збірки. Так, видубицькі співочі рукописи вивчались Ю.П. Ясіновським, який за інвентарним описом надходжень до ф. І відділу рукописів Всенародної бібліотеки України 30-х років ХХ ст. виявив кілька ірмологіонів та октоїхів обителі, що не увійшли до опису М.І. Петрова (6 позицій) [6, с. 32—35]. Кодикологічний опис двох рукописних книг ХV—ХVІ ст. здійснено Л.А. Гнатенко, він увійшов до одного з каталогів, присвячених дослідженню слов'янських кирилических книг з фондів ІР НБУВ, що видаються Інститутом [7, № 135, 165].

Вивчення дарчих та власницьких записів на полях стародрукованих видань, що належали монастирю, у студіях М.А. Шамрай (11 позицій) [8, с. 303] та Н.П. Бондар (+7 позицій)¹ дало змогу ідентифікувати кілька книг Видубицької збірки, що зберігаються у відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ (далі — ВСПВ НБУВ), не будучи виділеними в окремий фонд (див. Додаток).

Основною метою дослідження є реконструкція збірки Видубицького монастиря за рукописним інвентарем, що зберігається в ІР НБУВ, вивчення репертуару бібліотеки та надання характеристики тематичних груп, відтворення каталогу книгозбірні монастиря за зручним бібліографічним форматом, наближеним до сучасного, встановлення вихідних даних щодо авторів, міст, друкарень там, де вони відсутні.

Виклад основного матеріалу. Одним з актуальних напрямів у дослідженнях вітчизняної книжкової спадщини є вивчення історії осередків української книжності, долі релігійних та світських книгоховищ та реконструкція бібліотечних зібрань, які репрезентують потреби й інтереси

¹ Дослідницею були люб'язно надані відомості зі своєї робочої картотеки щодо виявлених нею стародрукованих видань з фондів ВСПВ НБУВ.

різних прошарків населення в певний час. Зокрема, це стосується таких важливих книжкових інституцій, як монастирські бібліотеки з їхніми колекціями та збірками. Ознайомлення з описами монастирських бібліотек, що збереглися до наших днів, дає змогу скласти уявлення про коло читання, яке відображає рівень інтелектуальних та духовних запитів насельників того чи іншого монастиря.

У цьому сенсі заслуговує на увагу «Опис ікон, книг та церковного начиння Видубицького монастиря 80-х років XVIII ст.» з фонду «Колекція рукописів Інституту рукопису НБУВ» (ф. 30, № 180).

Один з найдавніших православних монастирів Києва, родинний монастир Мономаховичів — Видубицький, заснований у 70-х роках XI ст., відігравав значну роль у духовному, світському та політичному житті Київської Русі й був віддавна також і важливим книжковим центром: на початку XII ст. видубицький ігумен Сильвестр (поч. XII ст.) створює другу редакцію «Повісті временних літ», у монастирі переписувалися та до нього привозили книги [9], і, хоча ті давні рукописи не дійшли до нас крізь часи лихоліть, саме відтоді бере початок традиція формування книжкової збірки.

Книги для богослужіння (апостоли, Євангелія, служебники, ірмологіони, мінеї, тріоді) згодом доповнюються церковними уставами, що регулюють служби, аскетичними творами, необхідними для впорядкування чернечого життя (лествиці, повчання Отців Церкви), збірниками повчань, що використовуються для церковних проповідей (твори Іоанна Златоуста), догматичними творами, потрібними в полеміці з представниками інших конфесій, іншомовними книгами, навчальною літературою, лексиконами тощо.

Проте книжковий репертуар збірки Видубицького монастиря ми можемо об'єктивно оцінити лише від періоду другої половини XVIII ст., коли нарешті починається інвентаризація наявних у ньому книг.

Слід зауважити, що наразі відомо про кілька подібних переліків книг, оригіналів та копій, які здебільшого були частиною загальних описів майна Видубицького монастиря, всі вони зберігаються у ЦДІАУК й ІР НБУВ та відображають склад і репертуар монастирської бібліотеки в різні часи. Перші задокументовані свідчення про книжкове зібрання монастиря відносяться до 60-х років XVIII ст., коли в 1765 р., за запитом Київської духовної консисторії, монастирем був здійснений загальний огляд та започаткована реєстрація книг, надані відомості про їхню наявність і кількість: тоді в обителі нараховувалося 83 друковані кириличні видання, 29 латинських, 25 польських та 30 рукописних книг [4, с. 533].

Наступний опис був укладений за нового керівництва обителі: ігумена Якова Воронковського (1767—1774 рр.) змінив намісник Софійського монастиря Мелхиседек Значко-Яворський (1774—1781 рр.) [5, с. 250], і при прийнятті ним монастирського майна книги були перереєстровані [10]. Опис з ф. 30 ІР НБУВ, датований за філігранями початком 80-х років (див.

нижче), хронологічно є, таким чином, третім описом XVIII ст. і вірогідно був укладений також за подібних обставин: Мелхиседека на видубицькому ігуменстві змінив Ієронім Блонський — 26 березня 1783 р. він став кафедральним намісником і водночас ігуменом Видубицького монастиря [5, с. 251]. Укладання опису в ті часи також могло бути пов'язане з інвентаризацією церковного майна у зв'язку із секуляризаційною реформою Катерини II, що стосувалася всіх монастирів.

Варто згадати також про більш пізні монастирські інвентарі: протягом XIX ст. було зроблено кілька описів монастирської збірки, зокрема у складі загальних описів майна — у 1856 р. [11] та 1872 р. [12, арк. 165—180 зв., 13, арк. 146—163]. Документом, присвяченим суто бібліотечному зібранню, є «Описи книг монастырской библиотеки не ранее 1900 года» на десяти аркушах [14]. Рукопис «Опись движимого и недвижимого имущества Киево-Выдубицкого монастыря» [15] — це копія кінця XIX — початку XX ст. документа 1752 р., яка містить, судячи зі змісту (перераховані лише богослужбні книги), книги з ризниці монастиря, точніше, з ризниць кількох церков, приписаних до нього.

Після революції 1917 р. зібрання монастиря опинилось у Всеукраїнському музейному містечку і було там заінвентаризоване, а в 1934 р. передане до Державної бібліотеки ВУАН (наразі — НБУВ), але не цілісним блоком, а впереміш із книгами інших зібрань та колекцій [16, с. 112—115], через що потрапило до різних фондів.

Рукопис ІР НБУВ (ф. 30, № 180) має самоназву: «Вѣдомость третья О имѣющихся въ Кіевовидубицкомъ монастырѣ при церквѣ чуда святаго Архістратіа Міхаила, и протчих церквах разных икон и разных книг, крестов священных сосудов ризницных, и других церковных вещей, посуды разной, какъ то сребраной, оловяной и медной, металлов и других вещей и приборов употребляемых в братерской трапезѣ и в келіи настоятельской на лицо какъ ниже описанно явствует». Опис написано скорописом XVIII ст., на папері у 2°, на 96 аркушах. Зараз оправа втрачена; можливо, при переданні книги з Музейного містечка до ВБУ вона ще існувала, адже в акті передання вказана дата написання (1779), яка, вірогідно, містилася на обкладинці або палітурці. На сьогодні збереглися лише форзаці аркуші, тому рукопис починається безпосередньо з тексту, над яким розміщено наведений вище заголовок.

Книга датується без утруднень — за філігранями, які добре проглядаються на чистих аркушах на початку, наприкінці та між розділами тексту: філігрань «РФ / СЯ / 1779» (арк. 93, 96), подібна № 535 в альбомі Клепікова (1780, 1781), папір Рольної фабрики Сави Яковлева (на більшості аркушів з такою самою філігранню рік відсутній), та філігрань «герб міста Ярославля / ЯМСЯ», без року (арк. 7, 10), схожа з РІ. № 26 в альбомі Uchastkina (1779), папір Ярославської мануфактури Сави Яковлева.

Рукопис має задовільний фізичний стан, хоча й значно пошкоджений жучком: усі аркуші у дрібних дірочках. За нумерацією аркушів (фоліація) між розділами «Иконы» та «Книги» бракує кількох аркушів: після 4-го йде 18-й, відірвано арк. 77—78. Аркуші розграфлені під порядковий номер та назву, з двох боків залишені поля — на них трапляються позначки. Рукопис написаний кількома почерками, що чергуються.

Цей реєстр книг, як і всі інші до опису 1900 р., очевидно, є частиною загального опису монастирського майна, що складався з кількох книг: він має назву «Вѣдомость третя» і містить кілька розділів. Перший розділ «Иконы въ церквахъ» (арк. 1—4 зв.) репрезентує окремо ікони «великої» церкви св. архістратига Михаїла та церкви св. пророка Даниїла (загалом 50 позицій). Опис церковного начиння складається з кількох підрозділів, кожен з нового аркуша (наприкінці всіх розділів залишено по кілька чистих аркушів): «Кресты съ подножіями», «Кресты ручные», «Потиры», «Звѣзди», «Копія», «Лыжици», «Гробницы», «Дыскоси», «Ризы разных матеріи», «Ризы жалобніи», «Подризники», «Стихарѣ», «Стихарѣ жалобные», «Уорарѣ», «Епитрахилѣ», «Епитрахилѣ жалобные», «Нарквицы», «Пояси», «Воздухи», «Поллицы», «Набедреники», «Хустки разные», «Напрестольніе матеріи», «Утиральники», «Килими», «В скарбцѣ разные сребранные сосуды».

Після першого розділу «Иконы въ церквахъ» далі зареєстровані книги (арк. 5—26 зв.); їх розподілено на церковні (арк. 5—6, 37 од.) та бібліотечні (арк. 7—26 зв.), бібліотечні ж, своєю чергою, поділяються на кириличні, без вказівки на мову (арк. 7—21 зв., 151 од.), латинські (арк. 22—25, 27 од.) та польські (25—26 зв., 21 од.). Отже, разом книг налічується 236 од. Рукописні книги ніде не виокремлені, їхній перелік розміщений безпосередньо після книг друкованих, лише подекуди рукописи трапляються поміж ними.

У розділі «Книги церковніе» представлені всі види книг, потрібних для відправлення богослужінь, а саме: апостоли, служебники, акафістики, мінеї, тріоди пісні й цвітні, октоїхи, псалтирі, часослови, требники, ірмолої, величання свят, по одному — церковний устав, синодик, молебник та панахидник. Варто зауважити, що з Євангелій присутні в цьому розділові лише страсні (два примірники, Ц № 33)². Зважаючи на попередній опис 1775 р. [10, арк. 5—31 зв.], в якому літургійні Євангелія зареєстровані в окремому підрозділі, першому серед церковних книг, очевидно, і в нашому інвентарі вони були зареєстровані подібним чином і розміщувалися на аркушах, наразі відсутніх.

Формат описової статті (позиції) реєстру є таким: для рукописних книг вказано назву (або автора і назву), іноді формат книги, для друкованих видань — місце видання з вказівкою друкарні та рік видання, причому ці

² Посилання на номери позицій у книжковому реєстрі (див. Додаток) надаватимуться за формою: заголовна літера розділу, Ц — Церковні (книги), К — кириличні, Л — латинські, П — польські, і потім — номер позиції у цьому розділі.

відомості укладачі опису наводять обов'язково, і за їхньої відсутності щоразу це зауважується окремо, напр.: «без года печатан» (К Ц № 5) або «года и числа не значитъ и гдѣ печатана не прописано» (К № 111), помилково вказаний рік видання виправлений (К № 25). Кількість аркушів/сторінок при жодній книзі не вказана, формат уписаний лише для десяти церковних книг («аркушевий», «чвертковий», «получвертковий»). Також варто зазначити, що часто трапляються випадки, коли під однією назвою об'єднані два та більше примірників і це становить одну позицію (напр., Ц № 8).

На корінцевому полі поряд з назвою тільки у цьому розділі присутні дрібні позначки «є» або, наприклад, «три есть» (з чотирьох примірників): очевидно, так відмічена наявність книг при зврці; біля деяких книг трапляється позначка «ветхій»: незадовільний стан зафіксований очікувано переважно щодо служебників та требників, які використовуються в богослужбній практиці частіше за інші книги. При ірмолоях є вказівка: «под нотой», «без ноты».

У двох апостолах та трьох служебниках, виходячи з їхнього опису, доданий опис оправ, виконаних на спеціальне замовлення для урочистого використання в богослужіннях: «блакитный бархат з мѣдними посреброваными бляшками, посредѣ с изображеніем Спасителя, по углам евангелисты» (Ц № 1) або: «красна кожа» (очевидно, саф'ян) (Ц № 2, 3, 4, 9).

У великому розділі «Книги в быблиотеки» першими представлені кириличні книги, більшість з них — друківані; їх більш-менш послідовно згруповано за тематикою, але спеціально це не позначено. Розділ розпочинається з книг Святого Письма, їхнього тлумачення, коментарів та інтерпретацій; більшість книг датовано XVII ст. Видання Біблії представлені різними мовами. Першими йдуть два примірники Острозького видання 1581 р., якому присвячено чимало досліджень з вітчизняного книгознавства [16; 17, с. 139—154]. Один з них нині зберігається у ВСРВ НБУВ (Кир. 651), він надійшов до бібліотеки монастиря після смерті одного з насельників — ієромонаха Калліста Черетенка, про що свідчить «ex libris» та запис про надходження, також є власницький запис КДА [17, с. 190]. Другий примірник у 1972 р. був переданий з відділу до Києво-Печерського державного заповідника для фондів новостворюваного Київського музею книги та книгодрукування [19, с. 342]. Наявні також два видання так званої Єлизаветинської Біблії (К № 3, 4): перше (1751 р.) та друге (1756 р.), виправлене й доповнене. У підготовці цього церковнослов'янського перекладу брав участь видатний просвітитель, вихованець Києво-Могилянської академії (далі — КМА) Симон Тодорський, на той час архієпископ Псковський, член Святішого Синоду. За ними зазначені латинське та польське видання, — незважаючи на наявність окремих підрозділів книг цими мовами, за сакральним значенням біблійних книг усі вони згруповані на початку цього розділу. Латиномовна Біблія представлена кельнським виданням Вульгати 1609 р. (К № 5), офіційної ла-

тинської Біблії Римо-Католицької Церкви від 1592 р. Протестантський варіант повного тексту Біблії наявний у двох примірниках так званої Гданської Біблії 1632 р. (К № 6—7), польського перекладу, здійсненого з урахуванням Септуагінти, кількох латинських Біблій та перекладів Святого Письма національними мовами спільно чеськими братами та кальвіністами [20].

У цьому ж блоці є два рукописних, «установ писаних», Євангелія, одне з них (К № 10) містить цінний запис про створення рукопису в Кричові (Кричов — суч. Могильовська обл., Білорусь) при Сигізмунді Августі та митрополитові Сильвестрі в 1561 р.

Жанр морально-повчальної літератури, яка широко використовувалася в церковній проповіді, репрезентують два учительних Євангелія, що містять повчання на недільні та святкові богослужіння (К № 9 — видання 1637 р. за благословенням Петра Могили), а також кілька тлумачень книг Нового Завіту. Серед них варто відзначити два видання XVII ст. творів Іоанна Златоуста, пов'язаних з ім'ям Памви Беринди: «Бесѣди на дѣянїя апостольская» видання Києво-Печерської лаври 1624 р. (К № 20) — перше видання твору слов'янською мовою, в якому він брав участь, а саме — виправляв та звіряв текст із грецьким оригіналом, та книга «О священствѣ» (К № 19) — у реєстрі вказано лише місце видання (Львів) та не зазначений рік, але, вірогідно, йдеться про видання львівської братської друкарні 1614 р., яке також підготував український книжник [21].

Спеціальні довідники до книг Святого Письма, в яких подаються місця розташування слів та висловів у біблійних текстах за абеткою, представлені двома «Конкордаціями» або «Симфоніями» на послання апостола Павла (К № 33) та на Псалтир (К № 90).

У бібліотеці містяться також найпотрібніші в чернечій практиці твори з аскетички, хоча й нечисленні: твори Єфрема Сирина — в латиномовному кельнському виданні 1616 р. та в об'єднаному з творами авви Дорофея російськомовному московському 1701 р., рукописна «Лѣствиця» Іоанна Лествичника, з доданими творами інших авторів (не вказано, яких саме) (К № 38) і, також у рукопису, Іоанна Касіяна Римлянина «О житии и обученіи иночскомъ» (К № 140). У книзі Іоанна Касіяна міститься цінний запис про переклад цього твору з польського видання 1604 р., своєю чергою, — перекладу з латини. У записі зазначено, що переклад здійснений за розпорядженням («благословенням») ігумена Феодосія Хомінського ієромонахом Видубицького монастиря Самійлом (Самуїлом) Бухальським у 1726 р. Цікаво, що в розділі «Книги полские» зафіксована наявність того самого видання, яким, очевидно, й користувався видубицький перекладач: Jan Cassian. Eremito o zywoacie y swiczeniach ludzi swiat opuszczających... Z lacinskiego na polskie przelozone. Krakow: Drukarnia Andrzeja Piotrkowczyka, 1604 (П № 12).

У бібліотечній збірці широко представлена українська барокова го-мілетична література XVI—XVII ст. авторства визначних письменників,

просвітителів, церковних та громадських діячів, які відігравали значну роль в історії та культурному житті України. Їхні твори віддзеркалюють бурхливу та інтелектуально насичену епоху, якій були притаманні своєрідні взаємодія-протистояння західноєвропейському впливу — католицькому та протестантському; в них догматично-богословські теми сусідять з морально-повчальними. Очевидно, що ця оригінальна література українських та білоруських книжників користувалася величезним успіхом та попитом протягом тривалого часу.

Серед них знаходимо догматико-полемічні твори. Так, під № 68 міститься проповідь Петра Могили «Крест Христа Спасителя и каждого человека...», виголошена у Хрестопоклонну неділю 4 березня 1632 р. і опублікована того ж року; в ній антипротестантська спрямованість (поклоніння Хресту Христовому) виражена засобами латинських риторик. Ключові догмати православного віросповідання, викладені святителем Петром, наявні у двох виданнях «Православного исповѣданія вѣры» (К № 72 і 73); до творчості святителя слід віднести також видання 1629 р. пам'ятки церковного канонічного права — Номоканону (К № 59), до якого він написав розгорнуту передмову.

«Казанье св. Кирилла патриарха Иерусалимского о Антихристе и знаках его, з розширением науки против ересей разных» (К № 64) Стефана Зизанія (авторство не вказане) є тлумаченням 15-го оголошеного Слова святителя Кирила Єрусалимського, що має антикатолицький та антиуніатський характер; у ньому знамення кінця світу та пришестя антихриста трактується автором у контексті сучасної полеміки з католиками та уніатами: він критикує католицькі вчення про філіюкве, чистилище, причащення в католиків тощо.

Серед літератури цієї тематики є й два примірники 1730 р. твору Стефана Яворського «Камѣнь вѣри» (К № 34 і 35), в якому автор протиставляє православному та протестантську думку щодо деяких догматів (шанування ікон, хреста, святих мощів, Євхаристії, Літургії, постів тощо) та наводить докази зі Святого Письма, соборних правил, творів Отців Церкви.

Проблемам догматики, таїнств, обрядності, соціальної практики християнської церкви тощо присвячена також догматико-полемічна збірка, авторство якої приписується Захарії Копистенському, «Вѣра Единой Святой Кафолической Апостольской Церкви» (К № 58), у монастирському описі відсутні вихідні дані та ім'я автора, але немає їх і на титулі видання. Суто догматичний характер притаманний твору Сильвестра Косова «О сакраментех еже есть мистеріях или тайнах церковних общих» (К № 120), в якому у формі запитань та відповідей пояснюється сутність церковних таїнств.

Твір Іоаникія Галятовського «Месія правдивий» (в описі — «праведний») (К № 65 і 66) побудований у формі діалогу єврея і християнина та має антиіудейську спрямованість.

Теми морального богослов'я порушуються у книгах Інокентія Гізеля — «Мир с Богом человеку» (№ 32) та Симеона Полоцького — «Обед душевний» та «Вечеря душевна» (К № 26—28).

Широко репрезентовані також вітчизняні повчальні твори, проповіді. Серед них — збірники проповідей Лазаря Барановича на утвердження християнської моралі «Меч духовний» (К № 25) та на богослужіння за днями календарного циклу «Труби на дні нарочитья» 1674 р. (К № 29), а також львівське видання 1665 р. Іоанікія Галятовського «Ключ Разумѣнія» (К № 29), в якому поряд із проповідями на господські та богородичні свята міститься невеликий навчальний посібник з гомілетики «Наука, альбо Способ зложення казанья». Проповіді на недільні та святкові читання богослужбового кола складають також книгу Антонія Радивиловського «Вѣнец Христов» 1688 р. (К № 30); повчання та бесіди супроводжують оповідання про чудеса, пов'язані з іконою Божої Матері з Іллінського Троїцького монастиря в Чернігові у творі Дмитрія Туптала «Руно орошенное» (К № 70 і 71), який користувався великим читацьким попитом, адже за двадцять років витримав шість видань, з них перше (1683 р.) та шосте (1702 р.) наявні в описі.

Різнобічна творча спадщина ще одного видатного універсального представника епохи бароко Феофана Прокоповича також представлена в бібліотеці кількома різноманітними творами: в духовній законодавчій сфері — «Регламент духовний» (К № 72), з канонічного права — «О браках правоверных лиц с иноверными разсужденіе» (К № 117), «О возношеніи имене патріяршаго в церковних молитвах», у викладацькій діяльності — курс у Києво-Могилянській академії (Л № 15).

За № 119 зареєстроване в бібліотеці видання Києво-Печерської лаври 1694 р. «Вѣнец молитв седмичних дванадесято звездній...», поетична збірка силабічних віршів, що приписується Варлааму Ясинському [22, с. 91—92]. Силабічними віршами написаний також збірник авторства Антонія Стаховського «Зерцало от Писанія Божественного» (К № 95) — поетичний переклад п'яти слів Іоанна Златоуста та трьох проповідей Іоанна Максимовича [23, с. 610].

Окрім згаданих збірників віршів, у Видубицькому зібранні знаходилися кілька видань словників — таких видатних популярних творів від часу їхнього виходу у світ протягом наступного століття, як словник староукраїнської мови Памви Беринди «Лексикон славеноросійській и имен толкованіе», друге видання Кутейнського монастиря 1653 р. (К № 60), повний курс церковнослов'янської мови з багатьма елементами староукраїнської мови у «Граматичі славенорусскої» Мелетія Смотрицького 1648 р., а також «Лексикон триязичний» (церковнослов'янська, давньогрецька та латина) російського письменника, перекладача й лексикографа Ф.П. Полікарпова-Орлова (К № 62) 1705 р.

В описі бібліотеки представлена також розповсюджена в повсякденному читанні чернецтва агіографічна література — житія та прологи. Наявні два томи Прологу на два півроки з різних видань (3-тє та 4-тє) Московського печатного двору (К № 36 і 37), по два-три примірники одного комплекту київського видання 1689—1705 рр. (К № 40—49) та два примірники комплекту московського видання 1759 р. (К № 49—52 і № 53—56) житій святих Димитрія Туптала. До житій святих наближена і така ж популярна, приписана Іоанну Дамаскіну «Гісторія албо правдивое виписаніє о житіі Варлама і Іосафа» — християнізована повість індійського походження. Її переклади на Русі з'явилися ще у XII ст., посилання на неї трапляються у проповідях XVII—XVIII ст.; у 1637 р. вона вперше вийшла окремим виданням у друкарні Кутейнського монастиря (Орша) — саме це видання під № 57 заінвентаризоване в описі.

Важливою складовою зібрання обителі, зрозуміло, була богослужберна література, майже вся вона зареєстрована в розділі «Книги церковніє», проте деякі подібні книги зберігалися також у бібліотеці. Передусім це Часослов та кілька псалтирів, які в монастирі мали подвійне використання: як на богослужіннях, так і в келійному чернечому правилі. Крім того, знаходимо в описі видання служб окремим святим: святителю Миколаю, видання 1738 р. (К № 92), Сергію Радонезькому, 1647 р. (К № 93) та Димитрію, митрополиту Ростовському, видання 1759 р., за два роки до того канонізованому (1757 р.), кілька московських видань окремим святим 1765—1766 р. «въ осьмуху, в умбрастую кожу оправлени, на корешке золотими словами написано» (К № 75—83). Книжками, необхідними в богослужінні, були також «Чин исповѣданія» (К № 121) та «Чин исповѣданія отроком» (К № 122), а також специфічні в житті монастирів чинопослідування: «Чин збираемій на одѣяніє ряси и камилавки в постирженіи готовящихся в монашество и о погребеніи монахов» (№ 94) та «Чин избрания и рукоположения архіерейского» (К № 98 і 99). Значну кількість позицій становлять молебні співи з нагоди урочистих подій, реєстри поминань російських царів та ін. (К № 101—104, 107—116). Найбільш пізні з кириличних друкованих видань датується 1771 р., це «Молѣбное пѣніє во время заразительнїя и губітельнїя немощи» (К № 115), укладене у зв'язку з потужним спалахом епідемії чуми в Україні та Росії в 1770—1772 рр.

Від № 123 і до кінця реєстру кириличних книг зареєстровані рукописи (кілька рукописів розпорошені поміж друкованих видань, про що згадується вище): іноді біля них відсутні вказівки про спосіб відтворення тексту; він був звірений за попереднім описом 1775 р., де такі вказівки доповнюють описову статтю. Втім, в інвентарі на це, вочевидь, також вказують такі позначки, як «кожаная без надпису», «а когда писана на значится», «без початку или надпису», а також відсутність місця та року створення. Більшість рукописів є богослужбними книгами: здебільшого це мінеї, а також прологи, тре-

фолої, октоїх, два страсних Євангелія, житія, Церковний устав, кілька книг повчань тощо. Можливо, деякі з них переписувалися в самому монастирі.

У передмові до другого тому опису монастирських київських зібрань [2, с. 2] М.І. Петров, припускаючи, що у Видубицькому монастирі колись було багате зібрання рукописних книг, згадує також про три рукописи, які не увійшли в описаний ним видубицький блок, а саме: дві книги, що описані в Києво-Печерській лаврі та описані ним у тому самому випуску на сторінках, присвячених лаврському зібранню (ф. 306, № 229 та № 274), та уривок літописного змісту, знайдений на горищі Михайлівської монастирської церкви, його текст повністю наводиться Голубевим у вищезгаданій замітці [1, с. 531—537].

Щодо уривка літописного змісту, то, завдяки тому, що його текст був наведений Голубевим у статті повністю, вдалося порівняти його з уривком, виявленим у ф. I під № 12 «Про Русь та хрещення», отож можна з упевненістю стверджувати їхню ідентичність. Можливо, цей уривок був частиною занотованого під № 63 в монастирському реєстрі «нѣякогось» літопису, без початку і без кінця, але, зрозуміло, це лише припущення.

Другий рукопис з лаврської колекції, згаданий Петровим, є збірником під назвою «Седмодневник» (ф. 306, № 274), що складається здебільшого з аскетичних творів (Ісайя Копинський, Ісаак Сирин, Ніл Пустельник, виписки з патериків та житій); він підписаний: «Силвестр монах монастиря Видубицького 1702 Ніжинській писал» [2, с. 90—91]. Через відсутність книги в описах XVIII ст. варто припустити, що вона була дійсно написана видубицьким ченцем, але не для своєї обителі, можливо, на замовлення.

Вказівка ж на № 229 з лаврського зібрання не зовсім коректна, оскільки список твору Іоанна Касіяна Римлянина «Про навчання іноцеству» під цим номером переписаний саме в лаврі, про що йдеться в записі, але в описовій статті Петров посилається на інший список цього твору, створений вже справді у Видубицькому монастирі: він надійшов до колекції ЦАМ від професора КДА Н.І. Щоголева і зареєстрований в описі Петрова під № 571 (у самому каталозі Петрова міститься посилання на старий шифр — № 103). Запис, наведений у цьому номері, повторює з невеликими розбіжностями запис у № 140 з ф. 30: названі ігумен Феодосій Хомінський, перекладач Самійло Бухальський, рік та місце видання польського оригіналу. Визначити, який саме рукопис був написаний першим за відсутності одного з них, неможливо, очевидно лише, що обидва дійсно створені у Видубицькому монастирі.

Зауважимо, що ім'я перекладача твору Касіяна Римлянина ієромонаха Самійла Бухальського ще раз зустрічається в дарчому записі 1731 р. в одному з примірників твору Стефана Яворського «Камѣнь вѣри», який зберігається у ВСРВ НБУВ: «сіа душеполезнаа книга з лаври кїевопечерскїа в видубицкю стю обитель честномѣ ієромонахѣ Самѣилѣ Бѣхалскомѣ ѿ

мене ієромонаха Іліодора тоя же кїевопечерскїа лаври еклесїарха ѿ даръ приносится тисяча сѣмъ сотъ тридцять первого году мца іанварїа кїї дня» (Кир. 96, арк. 3—14).

Записи про надходження наведені укладачами опису в кількох позиціях, їх не багато. Очевидно, що вирішення питання щодо надходження не ставилося на меті укладачами інвентаря, швидше за все такі відомості або наводилися за наявності записів на титульних аркушах книг при перепишуванні їх назв, або вони повторювалися за попереднім описом. Особливу зацікавленість викликають, звичайно ж, записи зі вказівками — як або від кого надійшла та чи інша книга. Переважно такі записи робилися при реєстрації «книг церковних». Так, два служебники залишились обителі після смерті ігумена Сифа Гамалії (1765—1767 рр.) (Ц № 9) та ієромонаха Назарія Тополі (Ц № 6). За церковні або монастирські гроші було придбано три служебники (Ц № 6, 7), ще два — надійшли від «доброхотів» (Ц № 7). Кілька записів фіксують дари монастирю лаврських видань 1724—1727 рр. від насельників Києво-Печерської лаври в лютому-березні 1728 р. Так, ними були подаровані тріоди: примірник Тріоди пісної (Ц № 14) — лаврським друкарем ієромонахом Іларіоном Негребецьким; примірник Тріоди цвітної — еклесїархом Іліодором (Ц № 15), тим самим, що подарував «Камѣнь вѣри» Самійлу Бухальському. Обидві Тріоди, пісну й цвітну, подарував обителі Києво-Печерський архімандрит Іоаникій (Ц № 14, 15), псалтир (Ц № 22) був «наданий» лаврським ченцем Івїстіоном.

У списку бібліотечних книг занотовано лише два дари — два річних комплекти московського видання Житій святих 1759 р. Один з них (К № 53—56) був переданий у 1766 р. насельником Троїце-Сергієвої лаври ієромонахом Афанасієм, який колись прийняв постриг у Видубицькому монастирі. Інший комплект подарував у 1760 р. Тимофій Щербацький, у 1737—1739 рр. — ігумен Видубицького монастиря, у 1748—1757 рр. Київський митрополит, згодом митрополит Московський і Севський. Цьому дару передувала довга історія з неодноразових спроб Тимофія Щербацького, який ще від часів перебування на Київській кафедрі опікувався видавничою діяльністю Києво-Печерської лаври, прискорити видання, зокрема, Житій святих Димитрія Туптала. Проте в той час уже діяли цензурні утиски російської влади на лаврський друк, і після довготривалої тяганини з отриманням дозволу на друк книга вийшла лише в 1759 р., причому спочатку в Москві [24, с. 601]. Комплект саме цього видання митрополит і подарував обителі, до якої він марно просився піти на спочинок у 1757 р. [24, с. 600].

З власницьких записів на сторінках опису читаємо лише три: два монастирські (Ц № 3, 8) та один особистий — уставника обителі Йосипа Кучери: «Ex libris Jozephi Kuczери zakonnik widubi. 1709» (К № 120)

Опис бібліотечного зібрання включає також значну кількість книг латинцею: це твори мовами латинською, польською й одна французькою.

Відомо, що польська та латина широко використовувалися на теренах України того часу як державні мови, мови діловодства, освіти, міжконфесійної полеміки; володіння польською та латиною було ознакою освіченої людини. Багато значних творів українських та білоруських письменників і церковних діячів написані й видані польською мовою; відоме «Православне сповідання віри» Петром Могилою та його помічниками спочатку було укладено латиною. Ці мови, поряд з російською, церковнослов'янською та грецькою, пізніше — єврейською, німецькою та французькою, входили до навчальної програми Києво-Могилянської академії; всі предмети викладалися латиною та під значним впливом католицьких навчальних закладів. Ознайомлення з реєстром латинських та польських книг викликає особливий інтерес ще й тому, що в наступних описах книжкового зібрання Видубицького монастиря XIX ст. вони відсутні³.

У розділі «Книги латинські» зареєстровано 27 одиниць. За тематикою вони значно відрізняються від книг з розділу книг кириличних: майже всіх їх за функціональним призначенням можна визначити як навчальні. Більшість — це твори, трактати та навчальні курси з філософії та її розділів: діалектики, логіки, теології, риторики й математики (викладалась у класі філософії), а також твори та курси з богослов'я, посібники з граматики та словники.

Очевидно, ці книги надійшли від насельників обителі — колишніх вихованців Києво-Могилянської колегії, згодом академії, або інших навчальних закладів. Слід зазначити, що майже всі настоятелі монастиря кінця XVII—XVIII ст. свого часу навчались або пройшли повний курс навчання (включно з філософією та богослов'ям) у КМА, були людьми високо та різнобічно освіченими, деякі з них були викладачами. Так, ігумен Лаврентій Горка (1713—1719, тут і далі подані роки перебування в ігуменстві) викладав в Академії синтаксиму 1706 / 1707, піітику та риторику 1707 / 1708, філософію з 1709, на посаді ігумена монастиря продовжував займатися самоосвітою, писав вірші, збирав бібліотеку [25, с. 146—147]. Ігумен Яків Воронковський (1767—1774 рр.), який закінчив повний курс КМА, крім мов класичних, знав також давньоєврейську та німецьку [26, с. 608], мав значну колекцію рідкісних книжок, зокрема й латинських, та рукописів. Ієронім Блонський, також вихованець КМА, після перебування ігуменом Видубицького монастиря (1783—1791 рр.) призначений ректором Академії (1791—1795) [27, с. 75—76]. Збереглися також документальні свідчення про те, що після смерті ігумена Сифа Гамалії (1765—1767 рр.) залишилися, крім інших речей, латинські, грецькі й німецькі книги [28, арк. 29—34].

³ За твердженням В.І. Ульяновського, латинські та польські книги були вилучені за розпорядженням Консисторії. Див.: Выдубицкий Чуда архангела Михаила монастырь: История в лицах, памятниках архитектуры и церковного искусства. Київ, 2009. С. 535.

Сім з наявних латинських книг монастирського реєстру є рукописами (Л № 8, 10, 11, 13, 15, 26, 27), спосіб відтворення в реєстрі зазначений (*liber manuscriptum*).

Відомо, що викладачі філософії КМА та інших шкіл укладали свої лекції часто просто шляхом переписування та перероблення вже існуючих трактатів із друкованих чи рукописних підручників, якими користувалися в латино-польських єзуїтських колегіях [29, с. 205]. Авторство зареєстрованих латинських рукописів майже ніде не вказано — можливо, їх переписано з друкованих видань або з уже існуючих рукописних трактатів. Списки трактатів «*de virtutibus theologicis*» (Л № 10) та «*de sacramentis*» (Л № 11) неодноразово зустрічаються в колекції ЦАМ КДА (ф. 301, № 71, № 74 та ін.), вони входили до чотирирічного курсу богослов'я [29, с. 240].

Три рукописи з латинського розділу є конспектами відомих, встановлених у науці курсів КМА. Так, курс з математики (Л № 15) був прочитаний Феофаном Прокоповичем (у реєстрі автор не позначений) у філософському класі КМА в 1707—1708 рр. [29, с. 192; 30, с. 198—199]⁴.

Назви двох інших курсів (Л № 26 і 27) містять прямі відомості про те, що вони були прочитані в «Кийово Могило-Заборовській» академії. Одна з цих позицій фіксує наявність у бібліотеці обителі філософського курсу Михайла Козачинського (автор не названий), датованого 18 вересня 1741 р. (курс 1741 / 1743 рр.) [29, с. 200; 2, № 128; 30, с. 221]. Його життя, крім КМА, де він був послідовно викладачем риторики 1731 / 1732, філософії 1739 / 1745, префектом від 1742 р., та ректором, було пов'язане також і з Видубичами: у 1738 р. він був послушником у монастирі, в 1740 р. прийняв тут чернечий постриг, у 1746 р. перебував півроку «на спочинку» [31, с. 262]. Доцільно припустити, що саме він поповнив латинський блок монастирської бібліотеки цим рукописом і, цілком можливо, не лише ним.

Ще одним з таких конспектів (Л № 26), в якому наведені повні вихідні дані, є датований 1741 р. початковий курс грецької граматики Симона Тодорського⁵, видатного лінгвіста, перекладача, просвітника, який викладав у КМА, крім грецької, ще єврейську та німецьку мови.

В описі зареєстровані також друковані видання латиною, які могли слугувати допоміжними джерелами для укладання лекцій з академічних дисциплін, — твори європейських богословів та філософів. Так, з теми богословського трактату «*de virtutibus theologicis*» (Л № 10) знаходимо друковане видання Оломоуцького університету (Л № 21); твір німецького богослова, професора логіки та метафізики Кенігсберзького університету Андреаса Хедіо (Хедіона) (Л № 17), майже сучасника могилянського періоду (1640—

⁴ Див. подібний конспект: ІР НБУВ, ф. 301, № 43 п, № 485 п; авторство також не вказане.

⁵ Див. подібний конспект: ІР НБУВ, ф. 301, № 67 п; також: Лилеев М.И. Описание рукописей, хранящихся в библиотеке Черниговской духовной семинарии. Санкт-Петербург, 1880. № 195.

1703 рр.), що містить коментарі на «Органон» Аристотеля різних європейських богословів [32] і міг використовуватися для лекцій з філософії. На підручник з риторики (Л № 22) професора, ректора Страсбурзької академії Юніуса (Юнія) Мельхіора [33] посилався, наприклад, у своєму курсі 1706 / 1707 р. «De arte Rhetorica...» Феофан Прокопович [29, с. 168; 34]. За працею німецького ортодоксального лютеранського богослова Леонарда Хуттера «Compendium Locorum theologicorum» (Л № 23) навчалися в XVII ст. майже в усіх німецьких гімназіях [35].

Зафіксована в описі наявність у бібліотеці монастиря чотирьох томів твору Християна Вольфа «Elementa matheseos universae» (№ 4—7) ілюструє засвоєння українською філософською думкою від другої половини XVIII ст. поширеної в європейській філософії системи Лейбніца, яку популяризував у своїх працях Християн Вольф, — нової на той час в академічному викладанні [36, с. 23—42].

Представлені в бібліотеці й три різних видання XVII ст. довідково-допоміжних Конкордацій на Вульгату (№ 2, 3, 9).

Вивчення класичних мов та необхідність ознайомлення з латино- та польськокомовною літературою обумовила наявність у зібранні популярних на той час словників Гжегожа Кнапського: в інвентарі занотовано два примірники другого тому різних видань латино-полоно-грецького словника (Л № 12 і 14) та укладеного на його основі «на користь студентській молоді», як зазначено в підзаголовку, полоно-латинського словника «Synonuma» (П № 18), дуже популярного: від 1643 р. до 80-х років XVIII ст., часу укладення нашого реєстру, він витримав понад 30 видань. Зазначена серед латиномовних книг також одна грецька граматики (Л № 20). Французько-німецький словник (№ 16) та єврейська граматики (№ 19) свідчать про високий рівень освіченості осіб, через яких вони надійшли до бібліотеки: французька була ще порівняно новою як у навчанні, так і в науці, — у XVIII ст. українська наука та філософія частіше орієнтувались із сучасних мов на німецько- та польськокомовну літературу, у КМА німецька та єврейська викладалися для учнів трьох старших класів та за бажанням [29, с. 269] від 1738 р., французька — від 1853 р. Щодо вивчення давньоєврейської — бажаних серед студентів було мало [29, с. 270]: потреба в мовах мала суто прикладний характер (для ознайомлення з європейською літературою), з огляду на невелику користь не всі студенти були готові занурюватися в першоджерела Святого Письма, тому наявність єврейської граматики є рідкісним винятком для бібліотек того часу, а особливо для монастирського книжкового зібрання XVIII ст.

Крім книг та рукописів латинською мовою, так чи інакше пов'язаних з питаннями освіти, у цьому розділі зазначені лише два твори з інших тем: це збірник аскетичних творів, вибраних з різних авторів, анонітного укладача (Л № 24) [40] та збірник гомілій «з видатних католицьких вчителів» (Л № 1), який, втім, можна також умовно віднести до навчальної літератури: ними

могли користуватися в чернечих риторичних студіях, які функціонували у КМА й мали на меті практикування у проповідництві.

Тематика розділу «Книги польские» мало чим відрізняється від репертуару кириличних книг монастиря, хоча кількість їх значно менша (21 од.). Розділ складають книги власне польські, переклади з латини та польськомовні твори українських релігійних письменників. До навчальних, очевидно, слід віднести лише «Диспути про сакраменти та церемонії» (П № 8). Представлений у збірці монастиря найпоширеніший та найпопулярніший у XVII — першій половині XVIII ст. жанр казань, який зустрічається також у розділі кириличних книг, — це традиційні в католицькій церкві постилли (*postillae*) або «Kazania na cały rok» (П № 1, 3) — збірники коротких проповідей на теми літургійних читань за церковним календарем, один з них — Якуба Вуека, польського богослова, проповідника, автора кількох популярних збірників цього жанру в Речі Посполитій.

З догматико-полемічного богослов'я в розділі зареєстровані: книга польського богослова та педагога першої половини XVIII ст. єзуїта Яна Пошаковського (1684—1757) «Konfessja albo wyznanie wiary» (П № 5), а також польськомовні полемічні твори українських ієрархів та письменників: книга Лазаря Барановича «Nowa miara starej wiary» (П № 7) — критична відповідь на полемічний трактат антиправославної спрямованості єзуїта Павла Бойма (1629—1670) «Stara wiara» (Вільна, 1668), та Іоанникія Галятовського «Alphabetum rozmaitym heretykom niewiernym» (П № 6), який, окрім полемічних питань, висвітлює також загальнофілософські проблеми й торкається тем морального богослов'я.

Міститься у цьому розділі також значна кількість популярних у церковному та монастирському середовищі творів з пастирського богослов'я та аскетички — перекладів з латини польських та українських авторів. Серед них найпоширеніший у християнському світі після Біблії твір Фоми Кемпійського «O nasliedowaniu Christusa Pana» (П № 19) у польському перекладі (Яна Велевицького?) [37, vol. XXXI, p. 204—206], а також морально-повчальні твори іспанських теологів: книга Франціска Костера в перекладі Петра Скарги «O cztorych koncach ostatnych zywota ludskiego» (П № 17) [37, vol. XIV, p. 430.] та «O swiczeniu w chrzestianskiey doskonałości» Бернардина Росіньола (П № 2).

Твір Іоанна Касіяна Римлянина польською мовою «Eremity o zywocie u swieceniach ludzi swiatopuszczaiących», присвячений пустельному життю — духовному вдосконаленню та правилам чернечого монастирського життя (П № 12 та 20) — очевидно послугував оригіналом для здійснення перекладу у Видубицькій обителі (К № 140), про що йшлося вище. Власне польський переклад виконав з латини на початку XVII ст. священник Wojciech Półgęskowicz z Rakoci, під № 20 зареєстрований його вступ-звернення (Przemowa) до біскупа міста Хелмна, датований 1603 р. [37, vol. XIV, p. 77].

До богословсько-полемічних творів належить польськомовний, із цитатами церковнослов'янською, твір Лазаря Барановича «Notiy Pięc ran Chrystusowych» (П № 11).

Невелику кількість у переліку польських книг становлять поетичні твори релігійної тематики, такі, як перша польськомовна книга Лазаря Барановича — збірка віршів агіографічного змісту «Żywoty świętych», видання 1670 р. (П № 13), та дві збірки поетичних перекладів Псалтиря (П № 9, 14); у них відсутні відомості про авторів та взагалі невідомо, чи є вони друкованими або рукописними: жанр віршованого Псалтиря був доволі поширений в європейській літературі від XVI ст.

Власне світська література у збірці представлена двома книгами. Одна з них — медичний poradnik та рецептурник «Compedium medicum» 1704 р. (П № 21), який набув неабиякої популярності в Речі Посполитій і витримав декілька видань [37, vol. XIV, p. 333—334]. Друга видається несподіваною в монастирських стінах: це лицарський роман, авантюрне оповідання, втім, також достатньо поширене в різних читацьких колах у XVII ст., — Historia o Magelonie Kroliewnie Neapolitanskiey (П № 16), французький роман середини XV ст., згодом перекладений національними мовами, зокрема польською з німецького перекладу у 80-ті роки XVI ст. [38, p. 403—404], а з польської — у другій половині XVII ст. українською та російською вже під назвою «Повість про Петра Золоті ключі» [39]. Реєстраційний опис твору супроводжується ремаркою: «Kturego z roku pisana nieznany», тому неясно — чи то є рукопис, чи друковане видання: твір через свою популярність витримав кілька видань та часто переписувався.

Наукова новизна. Введено до наукового обігу та вперше опубліковано інвентарний опис книгозбірні Видубицького монастиря 80-х років XVIII ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Проаналізовано репертуар збірки, встановлено її хронологічні межі, надано характеристики тематичних груп, окремих рукописів та видань.

Висновки. Реконструкція книгозбірні Видубицької обителі на основі реєстраційного опису 80-х років XVIII ст. дозволяє проаналізувати тематичний склад та відзначити особливості тогочасного книжкового репертуару одного з найвідоміших монастирів України. Хронологічними межами створення або видання книг є 1561—1771 рр. Значна за кількістю книг збірка демонструє жанрову та мовну різноманітність як рукописних, так і друкованих творів. Окрім суто богослужбних книг, що домінують у бібліотеці, в описі зареєстровані Біблії церковнослов'янською, латинською та польською мовами, конкордації (симфонії) до них, твори Отців Церкви, книги з аскетичної, догматичної, святковій та недільній повчанні, агіографічна література. Широко представлена поемічна барокова література з догматичного, викривального та морального богослов'я авторства українських

та білоруських релігійних діячів і письменників, створена на зразках та під впливом європейських творів. Наявність латинських трактатів, рукописних курсів, словників, навчальної та іншомовної літератури підтверджує високий рівень освіченості настоятелів та насельників монастиря, їхній зв'язок з Києво-Могилянською академією. Записи у книгах засвідчують, що в обителі їх не лише переписували, а й перекладали, поміж монастирями книгами обмінювалися або їх дарували. Отже, рукописний опис книгозбірні Видубицького монастиря відображає потреби та інтереси читацького кола з чернечого середовища та є цінним джерелом з історії книжкової культури України. Бібліографічна реконструкція зі встановленням відсутніх в описі деяких книг вихідних даних дозволяє у зручній для читача загальноприйнятій формі ознайомитися з репертуаром книгозбірні монастиря.

ДОДАТОК

**Інвентарний опис книгозбірні
Київського Видубицького Михайлівського монастиря
80-х років XVIII століття⁶**

КНИГИ ЦЕРКОВНІЄ

1. Апостол. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1738.
2. Апостол. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1722 р. Два примірники.
3. Службник, в 1°. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1735 р. (помітка: «ветхій», Запис: «Сей Службник мнстря Выдубицкого Киевского СтоМихайловского року 1735 сентября 5 дня»⁷).
4. Службник, в 4° в 2-х ч. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1737 р. (помітка: «ветхій»).
5. Службник, в 4°. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, «без года печатан» (помітка: «ветхій»).
6. Службник, в 4°. Москва: [Синодальна друкарня], 1723 р. та Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1737 р. Два примірники. Записи: один «оставшийся по умертви Иеромонаха Назарія Тополь», другий «куплен за деньги церковные».
7. Службник, у 8°. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1736 р. Чотири примірники. Запис: «купленные два за деньги монастырские, а два от иных доброхотов».
8. Службник. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1692 р. Чотири примірники. Запис: «Сея книжица да не дерзнет никто взяти с церкви святого Архистратига Михаила Выдубицкого анафема да будет» (помітка: «три есть»)⁸.

⁶ Описову статтю реєстру формалізовано наближено до сучасного формату, мовою та орфографією оригіналу в усіх розділах, літера «ъ» наводиться. Імена авторів в непрямому відмінку як частина назви винесені на першу позицію в називному відмінку. Формат аркуша (за наявності) та вихідні дані подані сучасною мовою. Встановлені за книгознавчими довідниками та інтернет-ресурсами відсутні дані — у квадратних дужках. За наявності наведено записи та помітки. При кількох латинізованих назвах місць друкування для зручності у круглих дужках подаються сучасні назви.

⁷ ВСРВ НБУВ. Кир. 512.

⁸ ВСРВ НБУВ. Кир. 670.

9. Служебник, в 4°. Москва : [Синодальна друкарня], 1763 р. Запис: «достался по умертвіи Сифа Гамалѣи, бывшаго игумена Выдубицкого монастыря 1766 года, февраля 15 дня».
10. Акафисник, в 4°. Три примірники: Львів: [Друкарня Львівського братства], 1699 р., два інших — Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1747 та 1758 рр. (помітка: «один є»).
11. Акафисник, в 4°. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1674 р.
12. Круг Миней. Москва : [Синодальна друкарня], 1724 р. (помітка: «три є»).
13. Другій круг Миней. Москва : [Синодальна друкарня], 1724 та 1741 років (помітка: «три є»).
14. Тріоди постніе. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1727 р. Два примірники. Поаркушеві записи; запис на першій книзі: «Сію книгу Тріодь постную дал до церкви мнстря Выдубицкого всечестный іеромонах Іларион Негребецкій типограф Лавры Печерской року 1728 февраля 16 дня»; запис на другій: «Сію книгу Тріодь постную дал до монастыря Выдубицкого Киевского высоце в Бозѣ превелебный отец Архимандрит Іоанникій Лавры Печерскія Киевскія року 1728 марта 12 дня».
15. Тріодь цвѣтная. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1725 р. Два примірники. Запис: «наданны одна от Архимандрита Печерскія лавры Іоаннікія 1728 года марта 12 дня, другая от Экклесіарха тояж лавры Іеромонаха Іліодора тогож 1728 года февраля 16, а печатана 1724 года»⁹.
16. Тріодь постная. Москва : [Синодальна друкарня], 1742 р.
17. Тріодь цвѣтная. Москва : [Синодальна друкарня], 1742 р.
18. Октоихов два по чєтыри гласа. Москва : [Синодальна друкарня], 1727 та 1740 рр.
19. Минєя обща, без початку. Москва, б. р.
20. Минєя обща. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1734 р.
21. Устав [Церковний]. Москва : [Печатний двір], 1682 р.
22. Псалтирь. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1750 р., «надана от монаха печерской лавры Івїстіона 1753 года августа 11 дня».
23. Псалтирь. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1755 р.
24. Часослов. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1764 р.
25. Часослов. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1729 года. П'ять примірників. (помітка: «4 єсть», виправлений рік видання на «742»).
26. Требник великий. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1646 р., «печатан за преосвященнаго Киевского Петра Могилы 1646 года»¹⁰.
27. Ирмолои, под ноту писанны. Б. м., 1684 та 1761 рр. Два примірники.
28. Требник, в 4°. Б. м, б. р. Два примірники.
29. Требник, в 8°. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, Б. р. (помітка: «ветхій»).
30. Величанія праздников. Б. м, б. р. Два зошити.
31. Ирмосы тростесны (!) под ноту писанны. Два зошити.
32. Ирмолой без ноты. Б. м., 1753 р.
33. Ирмосы без ноты писанны. Б. м, б. р. Два зошити.
34. Евангелія страстные. (Друк). Б. м., б. р. Два примірники.

⁹ ВСПВ НБУВ. Кир. 86?

¹⁰ ВСПВ НБУВ. Кир. 51 п.

35. Синодик. Б. м, б. р.
 36. Молебник. Москва, 1743 р.
 37. Понехидник (!). Москва, б. р.

КНИГИ В БЫБЛИОТЕКИ

- 1, 2. Быблія. Острог : Друкарня Івана Федорова, 1581. Два примірники ¹¹.
 3. Быблія. Санкт-Петербург : [Друкарня Олександро-Невського монастиря], 1751.
 4. Біблія. Москва : [Синодальна друкарня], 1756.
 5. Biblia Sacra vulgata. Colonia Agrippina (Köln) : Franz Jacob Mertzenich, 1609.
 6, 7. Biblia święta. Gdańsk : Typographia Andrej Hünefeld, 1632.
 8. Евангеліє учительное воскресное. Москва : [Печатний двір], 1681 ¹².
 9. Каллист, патріарх Костантинопольский. Евангеліє учительне албо Казаня на кождую неделю и свята врочитіє. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1637 ¹³.
 10. Евангеліє, уставом писанное. Рукопис. Запис: «Сія книга рекомое Евангеліє переписанна у Кричовѣ при великом королі Жигимунте Августе, при митрополите [Силь]вестре в лето Божого нароження 1561».
 11. Евангеліє, писанное уставом, без початку и без конца. Рукопис.
 12. Феофилакт Болгарский. Толкованіє на два евангелисти: Матфея і (!) Іоанна. Москва : [Печатний двір], 1649 ¹⁴.
 13. Феофилакт Болгарский. Толкованіє на два евангелисти: Марка и (!) Луку. Москва : [Печатний двір], 1649 ¹⁵.
 14. Іоанн Златоуст. Бесѣди на посланія апостольская, уставом писанна, без початку и конца. Рукопис (позначка: «за ветхость»).
 15. Іоанн Златоуст. Бесѣди сиречь толкованіє на дѣянія святих апостол и на Апокалипсис с[вятаго] а[постола] евангелиста Іоанна Богослова. Москва : [Печатний двір], 1712.
 16, 17. Іоанн Златоуст. Бесѣди сі єсть толкованіє на 14 посланія святаго апостола Павла. Москва : [Печатний двір], 1709.
 18. Іоанн Златоуст. Маргарит. Москва : [Синодальна друкарня], 1764.
 19. Іоанн Златоуст. О священствѣ, без початку и конца. Львів : [Друкарня Львівського братства, 1614].
 20. Іоанн Златоуст. Бесѣди на дѣянія апостольская. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1624.
 21. Іоанн Златоуст. Толкованіє на евангелиста Матфея, без початку. Рукопис.
 22. Іоанн Златоуст. Бесѣди на дѣянія [апостольская]. Первая часть. Санкт-Петербург : [Синодальна друкарня], 1766.
 23. Ефрем Сирин. Книга богоугодних трудов. Авва Дорофей. Книга душеспасительная. Москва : [Печатний двір], 1701.
 24. Ephraem Syrus. Partis et scriptoris patris et scriptoris ecclesiae antiquissimi et dignissimi, opera omnia... Colonia (Köln) : Typographia Arnoldus Quentelius, 1616.

¹¹ ВСРВ НБУВ. Кир. 651. Два однакових видання, зареєстровані підряд, подані в одній позиції.

¹² ВСРВ НБУВ. Кир. 4285 п.

¹³ ВСРВ НБУВ. Кир. 1002.

¹⁴ ВСРВ НБУВ. Кир. 179.

¹⁵ ВСРВ НБУВ. Кир. 179.

25. Лазарь Баранович. Меч духовній. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1666¹⁶.
- 26, 27. Симеон Полоцкий. Обѣд душевний. Москва : Верхня друкарня, 1681. Два примірники¹⁷.
28. Симеон Полоцкий. Вечеря душевная. Москва : Верхня друкарня, 1683¹⁸.
29. Іоаннікій Галатовскій. Ключ разумѣнія. Львів : Друкарня Михайла Сльозки, 1665¹⁹.
30. Антоній Радівилевскій. Вѣнец Христов. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1688.
31. Лазарь Баранович. Труби на дни нарочитія. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1674 р.
32. Інокентій Гизель. Мир с Богом челоуѣку. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1669 р.²⁰
33. Симфонѣя или Конкордація то есть согласіе на 14 посланій святаго апостола Павла. Москва : [Синодальна друкарня], 1737.
- 34, 35. Стефан Яворскій. Камень (!) вѣри. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1730 р. Два примірники²¹.
36. Пролог на первія шесть мѣсяцев: сентябрь, октябрь, ноябрь, декабрь, январь, февраль. Москва : Печатний двір, 1659.
37. Пролог на другія шесть мѣсяцев: март, априль, май, іюнь, іюль, август. Москва : Печатний двір, 1662.
38. Іоан Лѣствичник. Книга словес. Прочіи богодухновенніе отци. О нравоученіи в поученіе інокомъ, писано уставом. Рукопис.
39. Чинопослѣдованіе соединяемим із иновѣрних к православно кафолической восточной Церкви. Москва : [Синодальна друкарня], 1757.
- 40, 41. [Димитрій Туптало]. Житія святих на три мѣсяцы первія: септеврїй, октоврїй и ноеврїй. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1689.
- 42, 44. [Димитрій Туптало]. Житія святих на три мѣсяцы вторія: декемврїй, іануарїй и февруарїй. Київ: Друкарня Києво-Печерської лаври, 1695.
- 45, 46. [Димитрій Туптало]. Житія святих на три мѣсяцы третїи: март, априль, май. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1700.
- 47, 48. [Димитрій Туптало]. Житія святих на три мѣсяцы четвертїи: іюнь, іюль, август. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1705.
49. [Димитрій Туптало]. Житія святих на три мѣсяцы первія еже есть септеврїй, октоврїй и ноемврїй. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1695, 1714. Москва : [Синодальна друкарня], 1759 (дві книги в одній позиції).
50. [Димитрій Туптало]. Житія святих на три мѣсяцы вторія еже есть декемврїй, іануарїй и февруарїй. Москва : [Синодальна друкарня], 1759.
51. [Димитрій Туптало]. Житія святих на три мѣсяцы третїя: март, априль, май. Москва : [Синодальна друкарня], 1759.
52. [Димитрій Туптало]. Житія святих на три мѣсяцы четвертїи: іюнь, іюль, август. Москва : [Синодальна друкарня], 1759.

¹⁶ ВСРВ НБУВ. Кир. 82 п.

¹⁷ ВСРВ НБУВ. Кир. 3058 п.

¹⁸ ВСРВ НБУВ. Кир. 4288 п.

¹⁹ ВСРВ НБУВ. Кир. 2573 п.

²⁰ ВСРВ НБУВ. Кир. 100 п.

²¹ ВСРВ НБУВ. Кир. 96.

Приписка до № 49—52: «Сіи четири книги от Святѣйшого правительствующего Синода члена преосвященного архиепископа митрополита Московского и Свенского Тимофея Щербацкого в Киево-Выдубицкій монастырь в тетрадах 1760 года генваря 24 присланны, монастырским коштом того ж года в кожу черную оправлени».

53. [Димитрій Туптало]. Житія святых на три мѣсяцы первія, си есть септеврїй, октоврїй и ноеврїй. Москва : [Синодальна друкарня], 1759.
54. [Димитрій Туптало]. Житія святых на три мѣсяцы вторія: декемврїй, януарїй и февруарїй. Москва : [Синодальна друкарня], 1759.
55. [Димитрій Туптало]. Житія святых на три мѣсяцы третія: март, априль, май. Москва : [Синодальна друкарня], 1759.
56. [Димитрій Туптало]. Житія святых на три мѣсяцы четвертіи: юнь, юль, август. Москва : [Синодальна друкарня], 1759.

Приписка до № 53—56: «Сіи четири книги прислання из Сергіевої Лаври от іеромонаха Афанасія постриженца Выдубицкого монастыря, 1766 года».

57. Іоанн Дамаскин. Гісторія албо правдивое виписаніе о житїі преподобних отец Варллама і Іосафа. Друкарня Кутеїнського монастиря, 1637.
58. Вѣра Единой Святой Кафолической Апостольской Церкви. Б. м, б. р.
59. Номоканон. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1629.
60. Памва Беринда. Леґикон славеноросійскій. Друкарня Кутеїнського монастиря, 1653.
61. [Мелетій Смотрицький]. Граматика славеноруская. Москва : Печатний двір, 1648.
62. [Полікарпов-Орлов Ф.П.]. Леґикон триязичній. Москва : Друкарня Царська, 1705.
63. Нѣякійсь лѣтопись, без початку и без конца. Б. м, б. р.
64. [Стефан Зізаний (Тустановський)]. Казанье св. Кирилла патрїярха Іерусалимского ѿ Антихристѣ и знаках его, з розширеніем науки против ересей розных. Вильна : [Друкарня братства Св. Трійці], 1596.
- 65, 66. Іоаннікій Галатовскій. Месія праведній (!). Київ: Друкарня Києво-Печерської лаври, 1669. Два примірники²².
67. Книжка о различных вещах священних церковніх с толкованіем о них, без початку. Б. м., б. р.
68. Петро Могила. Крест Христа Спасителя и каждого человекa. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1632.
69. Макарїй Египетскій. Духовніи бесѣди. Вильна : Друкарня братства Зішестя Св. Духа, 1627.
70. [Димитрій Туптало]. Руно орошенное. Чернігів : Друкарня Свято-Троїцького монастиря, 1683.
71. [Димитрій Туптало]. Руно орошенное. Чернігів : Друкарня Свято-Троїцького монастиря, 1683.
72. [Феофан Прокопович]. Регламент духовній. Москва: [Синодальна друкарня?], 1722.
73. [Петро Могила]. Православное исповѣданіе вѣры. Москва : [Синодальна друкарня], 1743.
74. [Петро Могила]. Православное исповѣданіе вѣры. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1750.

²² ВСРВ НБУВ. Кир. 40.

75. Служба на день Богоявленія Господня. Москва : [Синодальна друкарня], 1765 р. Два примірники.
76. Служба на Преображеніе Господне. Москва : [Синодальна друкарня], 1765 р. Два примірники.
77. Служба на Рождество Пресвятыя Богородицы. Москва : [Синодальна друкарня], 1765 р. Два примірники.
78. Служба на день Входа в храм Пресвятыя Богородицы. Москва : [Синодальна друкарня], 1765 р. Два примірники.
79. Служба на Успеніе Пресвятыя Богородицы. Москва : [Синодальна друкарня], 1765 р. Два примірники.
80. Служба на день святыя великомученицы Екатерины. Москва : [Синодальна друкарня], 1765 р. Два примірники.
81. Служба на день святого великомученика Евстафія. Москва : [Синодальна друкарня], 1765 р. Два примірники.
82. Служба на день святого великомученика Фоки. Москва : [Синодальна друкарня], 1765 р. Два примірники.
83. Увѣщаніе на раскольников. Москва : [Синодальна друкарня], 1766 р.
- Загальна примітка до видань 75—83: «Вси сии вишепрописанній семнадцать книжицъ повелѣніем великой государини Императрицы Екатерїни Алеѣевни самодержицы Всероссийскїя при наслѣдникѣ ея благовѣрном Государѣ и великом князѣ Павлѣ Петровичѣ... печатанно». Примітка в кожній позиції: «въ осьмуху, оправленіе в умбрастую кожу», «на корешке золотими словами написано...».
84. Часослов. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1742.
85. Фалтирь с вослѣдованіем. Москва : [Печатний двір], 1684.
- 86, 87. Фалтирь. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1728. Два примірники.
88. Псалтирь. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1742.
89. Фалтирь. Москва : Верхня типографія, 1680.
90. Симфонѣя или Согласіе на богодухновенную книгу фалмов царя Давида. СПб : [Синодальна друкарня], 1727.
91. Правило к божественному причащенію. Чернігів : Друкарня Свято-Троїцького монастиря, 1720.
92. Служба з акафистом святителю Николаю, житіє і чудеса. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1738²³.
93. Служба, житіє і чудеса Сергія Радонежского чудотворца. Москва : [Печатний двір], 1647.
94. Чин збираемій на одѣяніе ряси и камилавки в постирженіи готовящихся в монашество и о погребеніи монахов, без початку и конца. Б. м, б. р.
95. [Антоній Стаховський]. Зерцало от Писанія Божественного. Чернігів : Друкарня Свято-Троїцького монастиря, 1705.
96. Парамифія сирѣчь Утешителнїя молби ко Господу Богу Вседержителю и ко Пресвятой Преблагословенной Владичици нашей Богородицы. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1634.
97. Панегирик Елисаветѣ Петровнѣ. Київ : Київська друкарня, 1744.

²³ ВСРВ НБУВ. Кир. 105.

- 98, 99. Чин избранія и рукоположенія архіерейского. Санкт-Петербург : [Синодальна друкарня], 1725. Два примірники.
100. Ирмолой. Рукопис. Запис: «Написася в обители стаго архистратига Михайла Выдубицкой в Киевѣ. За благословеніемъ всечестнаго отца іеромонаха Феодосія Хомѣнского игумена той же стой обители трудолюбіемъ недостойнѣйшаго іеромонаха Кирилла року 1739 априля 15».
101. Реестр о бываемыхъ повсягодно поминавеніяхъ блаженнія и вѣчнодостойнїя памяти по государѣхъ, царѣхъ, и великихъ князѣхъ, імператорахъ и самодержцахъ всероссійскихъ... Москва : Московська друкарня, 1734.
102. Реестр о бываемыхъ повсягодно в разнихъ мѣсяцѣхъ и числѣхъ поминавеніяхъ с надписаніемъ какъ више прописанно... Москва : Московська друкарня, 1758.
103. Реестр о бываемыхъ повсягодно в разнихъ мѣсяцѣхъ и числѣхъ поминавеніяхъ. Москва : Московська друкарня, 1767.
104. Реестр о бываемыхъ какъ више написанно в разнихъ мѣсяцѣхъ и числѣхъ поминавеніяхъ, с московской печати перепечатанна. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1762.
105. Чин поминавенія о православнихъ воїнѣхъ и всѣхъ за вѣру и отечество на брани убіеннихъ. Москва : Московська друкарня, 1769.
106. Благодарственное моленіе... во возведеніе на Всероссійскій престол... Императрицы Анны Іоановны... Москва : Московська друкарня, 1730.
107. Благодарственное моленіе... во возведеніе на Всероссійскій престол... Императрицы Елісавети Петровны. Москва: Московська друкарня, 1742.
108. Благодарственное моленіе... во возведеніе на Всероссійскій престол... Императрицы Елісавети Петровны. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1743.
109. Благодарственное моленіе... во возведеніе на Всероссійскій престол... Императрицы Екатерины Алеѣевны. Москва : Московська друкарня, 1763.
110. [Феофилакт Лопатинський]. Служба благодарственная... о великой Богом дарованной побѣдѣ надъ свѣйскимъ королемъ Кароломъ 12. и воінствомъ его содѣянной подъ Полтавою. В лѣто 1709 мца іунія в 27 день. [Надруковано б. м., б. р. у 1709 р.].
111. Послѣдованіе молебнаго пѣнїя... о помощи православнороссійскому воінству на разорвавшихъ неправедно миръ нечестивыхъ махометан. («Года и числа не значит, и гдѣ печатана не прописано»).
112. Книжица ектеній поемихъ на вечерни, утрени и литургїи о побѣдѣ надъ Портою христоименитому воінству, и о освобожденїи подъ игомъ работи ихъ сущихъ правовѣрныхъ християн. Санкт-Петербург : Санкт-Петербурзька друкарня, 1736.
113. Книжица другая ектеній о побѣдѣ на супостати христоименитому воінству. Москва : [Синодальна друкарня], 1742.
114. Служба благодарственная... на воспоминаніе заключенного мира между имперїей Россійской и короною Свѣйскою. Санкт-Петербург : Друкарня Олександровско-Невського монастыря, 1725.
115. Молебное пеніе во время заразительнїя и губительнїя немощи. Москва : Московська друкарня, 1771.
116. [Феофан Прокопович]. Ѡ возношенїи имене патріяршаго в церковнихъ молитвахъ... Санкт-Петербург : Санкт-Петербурзька друкарня, 1721.
117. [Феофан Прокопович]. О бракахъ правовѣрныхъ лицъ с иноувѣрными. Санкт-Петербург : Санкт-Петербурзька друкарня, 1721.

118. Служба Димитрію, митрополиту Ростовскому новому чудотворцу. Москва : Московська друкарня, 1759.
119. [Варлаам Ясинський?]. В'їнец молитв седмичних дванадесято зв'яздній. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1694.
120. [Сільвестр Косов?]. О сакраментах еже есть мистеріях. Б. м., б. р. Власницький запис: «Ex libris Jozerphi Kuczери zakonnik widubi. 1709». Б. м., б. р.
121. Послѣдованіе о исповѣданіи хотящих исповѣдатися. Москва : Московська друкарня, 1766.
122. Чин исповѣданія отроком. Москва : Московська друкарня, 1769.

[РУКОПИСИ]

123. Житія святих на четири мѣсяцы: сентябрь, октябрь, ноябрь, декабрь, «а когда писана не значится».
124. Минея на септемврій («кожаная без надпису»).
125. Іоанн [Златоуст]. Толкованіе на... евангелиста Матфея, без надпису.
126. Минея на шесть мѣсяцев: март, априль, май, іунь, іуль, август, без надпису.
127. Пролог на шесть мѣсяцев: сентябрь, октябрь, ноябрь, декабрь, генварь, февраль, без початку.
128. Книга казань на воскресніе дни, и Господскіе и богородични и протчія, без надпису.
129. Пролог на шесть мѣсяцев: март, априль, май, іунь, іуль, август, без надпису.
130. Книга (Пролог?) на восемь мѣсяцев: сентябрь, октябрь, ноябрь, декабрь и другія мѣсяцы, без початку.
131. Трефолой, без початку или надпису .
132. Соборник святія великія четиридесятниці, без надпису.
133. Устав Церковній, без надпису.
134. Октоих на осмь гласов, без надпису.
135. Мінея на весь год, без надпису.
136. Поученіе на дни воскресни, без початку.
137. Книга проповѣдей на пятдесятницу и толкованіе на пророка Езекию, без надпису.
138. Пять слов Афанасія Алезандрійскаго епископа на аріяни, без надпису.
139. Житія святих на седмь мѣсяцев (не вказано на які), без початку.
140. [Іоанн] Кассіян [Римлянин]. Книга иноческая преподобнаго отца Кассіяна О житии и обученіи иноческомъ. Книг 14 изволи написати. оная же книга з латинскаго на полскій диалект во первом преложила, а напечатана в Краковѣ року 1604. А потом благословеніемъ всечестанго господина его милости отца Феодосія Хомѣнскаго игумена Выдубицькаго Кіевскаго трудолюбіем Іеромонаха тоя же обители Самуила Бухалскаго от полскаго нарѣчія на словенскій язык вновь преведена и написана 1726 году».
141. Октоих на четири гласи послѣдніе (5—8), без надпису.
142. Минея на два мѣсяцы: сентябрь и октябрь, без надпису.
143. Минея на май, без надпису.
144. Минея на едень мѣсяц а на якой не значено.
145. Правильник, без надпису.
146. Евангеліе, без надпису.
147. Житіе Григорія, епископа Омиритскаго, без надпису.

148. Минея два мѣсяцы: іаннуарій и май, без надпису.
 149. Минея на три мѣсяцы: іуль, іуль, август, без надпису.
 150. Евангеліе, без надпису.
 151. Минея на ноемврій, без надпису.

КНИГИ ЛАТИНСКІЕ

1. Alcuinus Albinus Flaccus. Homiliae, sive Conciones Praestantissimorum Ecclesiae Catholicae Doctorum in totius anni Evangelia... Colonia (Köln) : Maternus Cholinus, 1576.
2. Concordantiae Bibliorum sacrorum emendatae Sacrorum Bibliorum vulgatae editionis Concordantiae Hugonis Cardinalis Ordinis Praedicatorum... Venetia : Typographia Salicata, 1618.
3. Concordantiae Bibliorum sacrorum... (див. № 2). Maguntia (Mainz): Schönwetter, 1685.
- 4—7. Christian von Wolff. Elementa matheseos universae, y 4-x томаx. [Francofurti & Lipsiae (Frankfurt a. M., Leipzig) ?] : Prostat in officina libraria Rengeriana, 1742, 1733, 1735, 1738.
8. Prolusio philosophica, sev Compendium rationalis scientiae. Liber manuscriptum.
9. Concordantiae Bibliorum sacrorum... (див. № 2 i 3), Lugdunum (Lyon) : Antoine Jullieron, 1664.
10. Tractatus theologicus de virtutibus theologicis: fide, spe et charitate. Liber manuscriptum.
11. Tractatus theologicus de sacramentis. Liber manuscriptum.
12. Gregorius Cnapius (Grzegorz Knapski) et Societas Iesus. Thesaurus polono latino graeci... Tomus secundus latinopolonicus. Simul idem Index verborum primi tomi, ab auctore confectus et secundae editioni correctae ac multum auctae accommodatus... Editio quarta, correctae et auctae. Cracovia : S. R. M. typog[raphia], 1668.
13. Compendia dialecticae. Manuscriptum.
14. Gregorius Cnapius (Grzegorz Knapski) et Societas Iesus. Thesaurus polono latino graeci... Tomus secundus latinopolonicus. Simul idem Index verborum primi tomi, ab auctore confectus et secundae editioni correctae ac multum auctae accommodatus... Editio tertia, correctae et auctae. Cracovia : S. R. M. typog[raphia], 1652.
15. [Th. Prokopowicz]. Duo primi et uberrimi rerum mathematicarum tontes Arithmetica et Geometria in gratiam studiosae Roxolanae juventutis in Academia Kijovomohylaeana explicatae. 1707 et 1708. Liber manuscriptum.
16. Dictionnaire françois-alleman-latin avec une brieve instruction de la prononciation de la langue francoise en forme de grammaire. Geneve : Jacob Stoer, 1621.
17. Hedio (Hedion) Andreas. Organon Aristoteleum ad veram Aristotelis et Graecorum mentem ac methodum ex optimis interpretibus... Regiomonti (Königsberg) : Friedrich Reusner, 1686.
18. [Organon]. [Ps. 2]. Pars Posterior Organi Aristotelei: Analytica. S. I., s. a.
19. [Lange Joachim]. Nucleus grammatice (!) hebraeae facilis ac perspicuus. [Berolinum : Meyer et Zimmermann, 1699].
20. [Girschow, I. H.]. Facilis et perspicua grammatica graeca: dilucidis regulis comprehensa exemplisque necessariis et indicibus instructa. Hallae Magdeburgum (Halle), 1740.
21. Quaestiones theologico-scholasticae de virtutibus theologicis, fide, spe et charitate anno superiore in Alma, Caesarea, Regia, ac Episcopali universitate Olomucensi societatis Jesu explanatae... Olomucius : Typis olomucensibus, 1728.

22. Junius Melchior. Methodus eloquentiae comparandae, scholis rhetoricis tradita a Melchiore Junio... S. l., 1635.
23. Hutter, Leonhard. Compendium Locorum Theologicorum. Wittebergae (Wittenberg), [1653].
24. Thesaurus precum ac variarum exercitationum spiritualium ex probatis authoribus collectus. S. l., s. a.
25. Rationes cum obiectionibus theologicae. S. l., s. a.
26. [Курс Симона Тодорського]. Rudimenta Linguae Graecae in quibus paradigmata declinationum coniunctionumque cum aliis pernecessariis ad solidiorem huius sacribus idiomatis [cog]niti[on]em observationibus ex variis authoribus collecta. Summatimque publico exhibita auctore Hieromonaho Symone Todorski ordinario professore et primo plantatore linguarum orientalium in academia Cijovo (!) Mohilo-Zaborowsiana. anno 1741. Liber manuscriptus.
27. [Курс Михайла Козачинського]. Syntagma totius Aristotelicae Philosophiae ad usum scholae peripatheticae in celebri ac orthodoxa Academia Mohilo Zaborowsiana ad M. D. T. O. M. G. Bque V. M. honorem in V libros divisum Roxolano auditori ex consuetis per biennium traditum et explicatum nec non publicis disputationibus acutioribus videlicet argumentis viva voce prolatis illustratum, inchoatum Kijoviae anno, a quo Divinum mystico in libro veribum legitur currente 1741 septembris 18 die. Liber manuscriptus.

КНИГИ ПОЛЬСКІЕ

1. Wujek Jakub. Kazania na ewangelia na cały rok po niedzielah y na ynsze święta wybrane yz świętych awktorow (!) starich greckich y łacinskich. S. l., 1573.
2. Rosignolo (Rosignoliusz) Bernardyn. O cwiczeniu w chriestianskiewy doskonałosci. Dla trojakego stanu ludzi, poczynaiających, postępuiających y doskonałych. Z pisma Bozego y z ojców świętych, przez W. O. Bernardyna Rossignoliusza Ulmetana, Societat. Jesu Theologa zebranych... Z łacinskiego w ięzyk polski... przełożone. Poznań : Drukarnia Jana Wolraba, 1612.
3. Kazania na cały rok po niedzielah y na ynsze święta y siedm sakramentow wyłożone. Bez początku.
4. Prawa albo statut polskj. S. l., s. a. Bez początku.
5. [Poszakowski Ian Antoni]. Konfessja albo wyznanie wiary iednostaynym konsensem y zgodą wszystkich zborow Kalwinskih ułożone, a przez [пропущене ім'я: W. Xięza Iana Poszakowskiego]... Warszawa : Drukarnia J. K. Mći Collegij Societatis Jesu, 1742.
6. [Galatowski Ioannicyusz]. Alphabetum rozmaitym heretykom niewiernym dla ich nauczenia y nawrocenia do wiary Katolickiewy od prawowiernych katolikow napisane. Czernihow : Typographia Lazarza Baranowicza, 1681.
7. Baranowicz Łazarz. Nowa miara starej wiary Bogem udzielona. Nowogrodek Siewierski : Typographia Archiepiskopska w Nowogrodku Siewierskim, 1676.
8. Dysputy o sakramentach y o ceremoniach Katolickiego greckiego swientego Kosciółu przeciw Rymsey Wiary. S. l., s. a. Bez początku y konca.
9. Psalteryz wierszamy wyłożona. S. l., s. a. Bez początku y konca.
10. Księga wiserunku za[konnego?] (пошкоджено)... [W dwóch częściach]... Prszez Pawła zakonu Bernadynskiego, na ten czas spowiednika panien Bogu oddanych, klasztoru swientey Agnieszki. Krakow, 1612.
11. Baranowicz, Łazarz. Notiy Pięc ran Chrystusowych... Czernihow : Typographia monastera S. Troycy Ilinskiego Czernihowskiego, 1680.

12. Ian Cassian. Eremity o zywocie y cwieczeniach ludzi swiatopuszczaiących. Ksiąg XII. Collaciy oycow swiętych XXIII. Z łacinskiego na polskie przełożone. Krakow : Drukarnia Andrzeia Piotrkowczyka, 1604.
13. Baranowicz, Łazarz. Ksionga zywoty swientych... Kijow : Typographia Kijowo-Pieczarska, 1670.
14. Psalteryz soluta oratione wyłożona. S. l., s. a. Bez początku y konca.
15. Traktaty o skrusze sierca y ob ynszych swątobliwych rzeczach... S. l., s. a. Bez początku.
16. Historia y Magelonie Kroliewnie Neapolitanskiey... («Kturegoz roku pisana nieznanu»). S. l., s. a.
17. [Coster Franciszek]. Ksienga O cztorych koncach ostatnych zywota ludzkiego [przetlum. z łacinskiego Franciska Costera S. J. Przez Piotra Skargę. Krakow, 1606]. Bez poczontku (!).
18. [Gregorius Cnapius]. Synonima [seu Dictionarium Polono-Latinum... ex thesauro Gregorii Cnapii collectum?]. S. l., s. a. Bez poczontku (!).
19. Tomasz z Kempis. O Nasliedowaniu Chrystusa Pana. Ksieng czworo Przez wielebnego Tomasza z Kempis Canonicorum Regularium S. Awgustina w roku 1441. [Krakowia, 1603 i inn].
20. Ian Cassian. Eremity na dwanasce ksiong o ustawach zakonnych klasztornych, y o lekarstwach na osm przednich złości... 1603. [Przemowa do Wawrzyń Gębickiego Biskupa Chełmińskiego tłumacza] X. Woyciecha Pułgeskowica z Pakosci.
21. Compedium medicum to jest krotke zebranie chorob y ich istnosci, roznosci, przyczyn, znakow, sposobow do leczenia... Lublin : Drukarnia Koll[egia] Soc[ietatis] Jesu., 1704.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голубев С.Т. Рукописи Киево-Выдубицкого монастыря // Киевские епархиальные ведомости. Киев, 1875. № 16. С. 529—537.
2. Петров Н.И. Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. Москва, 1896. Вып. 2: Собрания рукописей Киево-Печерской лавры, Киевских монастырей Златоверхо-Михайловского, Пустынно-Никольского, Выдубицкого и женского Флоровского и Десятинной церкви. 294 с.
3. Перетц В.Н. Отчет об экскурсии семинария русской филологии в Киев 30 мая — 10 июня 1915 года. С приложением описания древних рукописей и старопечатных книг Киево-Выдубицкого монастыря. Киев, 1916. 221, 10 с.
4. Ульяновський В.І. Выдубицкий Чуда архангела Михаила монастырь: История в лицах, памятниках архитектуры и церковного искусства. Київ, 2009. 624 с.
5. Яременко Максим. Київське чернецтво XVIII ст. Київ, 2007. 304 с.
6. Ясіновський Ю. Церковно-співочі ініціативи українських і білоруських монастирів // Kalofonia. 2004. Вип. 2. С. 14—55.
7. Іванова О.А. Слов'янська кирилична рукописна книга XVI ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського : наук. кат. : палеогр. альбом / уклад.: О.А. Іванова, О.М. Гальченко, Л.А. Гнатенко. Київ, 2010. 791 с.: іл.
8. Шамрай М.А. Маргіналії в стародруках кириличного шрифту 15—17 ст. з фонду Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Київ, 2005. 332 с.
9. Голубев С.Т. Киево-Выдубицкий монастырь (домонгольское время) // Труды КДА. 1913. Кн. 10. С. 204—246; кн. 11. С. 339—352; кн. 12. С. 523—565.
10. ЦДІАУК. Ф. 130. Оп. 2. Спр. 552.

11. Там само. Ф. 130. Оп. 1. Спр. 831.
12. Там само. Ф. 130. Оп. 1. Спр. 1082.
13. Там само. Ф. 130. Оп. 2. Спр. 869.
14. Там само. Ф. 130. Оп. 2. Спр. 928.
15. ІР НБУВ. Ф. II. Од. зб. 110.
16. Архів ІР НБУВ. Оп. 44. № 1.
17. Бондар Н.П. Видання Івана Федорова та Петра Мстиславця з фондів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського: дослідження, попримірниковий опис. Київ, 2012. 312 с.: іл.
18. Бондар Н.П. Примірники Острозької Біблії у фондах НБУВ // Український археографічний щорічник. 2004. Вип. 8/9. 2004. С. 139—154.
19. Бондар Н.П. Стародруки XVI ст. з монастирських збірок у фондах НБУВ // Рукописна та книжкова спадщина. 2013. Вип. 37. С. 333—354.
20. Jan Szeruda. Geneza i charakter Biblii Gdańskiej. URL: <https://www.bibliagdanska.pl/m/BibliaGdanskaSzeruda.htm><https://www.wystawabiblii.pl/uk/biblia-gdaska>
21. Дзюба О.М. Беринда Памво // Енциклопедія історії України: Т. 1: А—В / НАН України. Ін-т історії України. Київ : Наук. думка, 2003. 688 с.: іл. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Berynda_P
22. Перетц В.Н. Украинская антология 1670—1680-х годов // Перетц В.Н. Исследования и материалы по истории старинной украинской литературы XVI—XVIII вв. Ленинград, 1929. Т. 1. Вып. 3. С. 56—72.
23. Лиховицкий А. Антоний Стаховский, архиепископ Черниговский // Прибавление к Черниговским епархиальным известиям. 1897. № 17. С. 610.
24. С.Р. Кагамлик, В.Н. Жук. Щербацький Т. // Києво-Могилянська академія в іменах XVII—XVIII ст.: Енцикл. вид. Київ, 2001. С. 600—602.
25. Хижняк З.І. Горка // Києво-Могилянська академія в іменах XVII—XVIII ст.: Енцикл. вид. Київ, 2001. С. 146—147.
26. Голубев С.Т. История Киево-Выдубицкого Свято-Михайловского монастыря. Киев, 2011. 654 с.
27. Андрущенко М.В. Блонський // Києво-Могилянська академія в іменах XVII—XVIII ст.: Енцикл. вид. Київ, 2001. С. 75—76.
28. ЦДДАУК. Ф. 130. Оп. 1. Спр. 200А.
29. Д. Вишнеvский. Киевская академия в первой половине XVIII столетия. Київ, 1903. [2], II, 371 с.
30. М. Симчич. Philosophia rationalis у Києво-Могилянській академії. Вінниця : Власюк, 2009. 239 с.
31. Рогович М. Д. Козачинський // Києво-Могилянська академія в іменах XVII—XVIII ст.: Енцикл. вид. Київ : Києво-Могилянська академія, 2001. С. 262—263.
32. Andreas Hedio. In: Christian Gottlieb Jöcher (Hrsg.): Allgemeines Gelehrten-Lexicon. Band 2: D—L., Leipzig 1750, Sp. 1431. URL: https://books.google.de/books?id=I9U_AAAAcAAJ&pg=PA1431#v=onepage&q&f=false
33. Anton Schindling: Junius, Melchior. In: Neue Deutsche Biographie (NDB). Band 10. Berlin 1974, S. 690 (Digitalisat). URL: <https://daten.digital-e-sammlungen.de/0001/bsb00016327/images/index.html?seite=704>
34. Феофан Прокопович. Про риторичне мистецтво. // Феофан Прокопович. Філософські твори в 3-х томах. Київ : Наук. думка, 1979—1981. Т. I. Кн. 2. Розд. 4. URL: <http://litopys.org.ua/procop/proc107.htm#rozd4>

35. The Encyclopaedia Britannica: a dictionary of arts, sciences, literature and general information. Vol. 14. P. 15. URL: <https://archive.org/details/encyclopaediabri14chisrich/page/14/mode/2up>
36. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. Київ, 1992. 230 с.: URL: <http://litopys.org.ua/chyph/chyph04.htm>
37. Estreicher Karol. Bibliografia Polska (Bibliografia Estreichera). URL: <https://www.estreicher.uj.edu.pl/skany/>.
38. Wierzbiicka-Trwoga K., Winiarska-Górska I. Historia o Magielonie, królownie neapolitańskiej. Pytanie o podstawę polskiego przekładu // Porównania. Poznań : Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, 2023. Iss. 1 (33). URL: <https://bibliotekanauki.pl/articles/14769789> <https://doi.org/10.14746/por.2023.1.22>
39. Повість про Петра Золоті ключі // Ізборник. URL <http://litopys.org.ua/biletso/bilo38.htm>
40. [Anonymus]. Thesaurus precum ac variarum exercitationum spirtualium ex probatis authoribus collectus. URL: https://books.google.nl/books/about/Thesaurus_precum_ac_variarum_exercitatio.html?id=eptiAAAAcAAJ&redir_esc=y

Отримано 7 серпня 2023 року

REFERENCES

1. Golubev S.T. Rukopisi Kievo-Vydubitskogo monastyria [Manuscripts of the Kyiv-Vydubytskyi Monastery]. *Kievskie eparhialnye vedomosti* [Kyiv Diocesan Gazette]. Kyiv, 1875. No. 16. Pp. 529—537. [In Russian].
2. Petrov N.I. Opisanie rukopisnykh sobranii, nakhodiashchikhsia v gorode Kieve [Description of manuscript collections located in Kyiv]. Moscow, 1896. Iss. 2, 294 p. [In Russian].
3. Peretts V.N. Otchet ob ekskursii seminariia russkoi filologii v Kiev 30 maia — 10 iunia 1915 goda [Report on the excursion of the seminary of Russian philology to Kyiv May 30 — June 10, 1915]. Kyiv, 1916. 221, 10 p. [In Russian].
4. Ulianovskii V.I. Vydubitskii Chuda arkhangelа Mikhailа monastyr: Istoriia v litsakh, pamiatnikakh arkhitektury i tserkovnogo iskusstva [Vydubitskyi Miracle of the Archangel Michael Monastery: History in faces, monuments of architecture and church art]. Kyiv, 2009. 624 p. [In Russian].
5. Yaremenko Maksym. Kyivske chernetstvo XVIII st. [Kyiv monasticism of the 18th century]. Kyiv, 2007. 304 p. [In Ukrainian].
6. Yasinovskiy Yu. Tserkovno-spivochi initsiiatyvy ukrainskykh i biloruskykh monastyriv [Church singing initiatives of Ukrainian and Belarusian monasteries]. *Kalofonia* [Kalofonia]. 2004. Iss. 2. Pp. 14—55. [In Ukrainian].
7. Ivanova O.A. Slovianska kyrylychna rukopysna knyha XVI st. Z fondiv Instytutu rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho : nauk. Kat. : paleohr. Albom [Slavic Cyrillic handwritten book of the 16th century from the fonds of the Institute of Manuscript of the V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine: scientific catalogue: paleographic album] / O.A. Ivanova, O.M. Halchenko, L.A. Hnatenko [Comps.]. Kyiv, 2010. 791 p.: ill. [In Ukrainian].
8. Shamrai M.A. Marhinalii v starodrukakh kyrylychnoho shryftu 15—17 st. Z fondu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho [Marginalia in old prints of the Cyrillic script of the 15th—17th centuries from the fond of the V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine]. Kyiv, 2005. 332 p. [In Ukrainian].

9. Golubev S.T. Kievo-Vydubitskii monastyr (domongolskoe vremia) [Kyiv-Vydubyskyi Monastery (pre-Mongol times)]. *Trudy Kievskoi dukhovnoi akademii* [Proceedings of the Kyiv Theological Academy]. 1913. Book 10, pp. 204—246; Book 11, pp. 339—352; Book 12, pp. 523—565. [In Russian].
10. Fond 130. Inventory 2. Unit 552. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv.
11. Fond 130. Inventory 1. Unit 831. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv.
12. Fond 130. Inventory 1. Unit 1082. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv.
13. Fond 130. Inventory 2. Unit 869. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv.
14. Fond 130. Inventory 2. Unit 928. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv.
15. Fond II. Unit 110. Institute of Manuscript of V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine.
16. Inventory 44. Unit 1. Archives of the Institute of Manuscript of V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine.
17. Bondar N.P. Vydannia Ivana Fedorova ta Petra Mstyslavtsia z fondiv Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho: doslidzhennia, poprymirnykovyi opys [Old printed books of Ivan Fedorov and Petro Mstyslavets from the fonds of the V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine: research, copy-by-copy description]. Kyiv, 2012. 312 p.: ill. [In Ukrainian].
18. Bondar N.P. Prymirnyky Ostrozkoj Biblii u fondakh Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho [Copies of the Ostroh Bible in the fonds of the V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine]. *Ukrainskyi arkhеоhrafichnyi shchorichnyk* [Ukrainian Archeographic Yearbook]. 2004. Iss. 8/9. Pp. 139—154. [In Ukrainian].
19. Bondar N.P. Starodruky XVI st. Z monastyrskykh zbirk u fondakh Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho [Old printed books of the 16th century from monastic collections in the fonds of the V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine]. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy* [Manuscript and Book Heritage of Ukraine]. Kyiv, 2013. Iss. 37, pp. 333—354. [In Ukrainian].
20. Jan Szeruda. Geneza i charakter Biblii Gdańskiej. Retrived from: <https://www.biblia.gdanska.pl/m/BibliaGdanskaSzeruda.htm><https://www.wystawabiblii.pl/uk/biblia-gdaska>
21. Dziuba O.M. Berynda Pamvo [Berynda Pamvo] // *Entsyklopediia istorii Ukrainy* [Encyclopedia of the history of Ukraine. Vol. 1: A—V]. Kyiv, 2003. 688 p.: ill. Retrived from: http://www.history.org.ua/?termin=Berynda_P [In Ukrainian].
22. Peretts V.N. Ukrainskaia antologiia 1670—1680-kh godov [Ukrainian anthology of the 1670s—1680s] // Peretts V.N. Issledovaniia i materialy po istorii starinnoi ukrainskoi literatury XVI—XVIII v. [Research and materials on the history of ancient Ukrainian literature of the 16th—18th centuries]. Leningrad, 1929. Vol. 1. Iss. 3. Pp. 56—72. [In Russian].
23. Likhovitskii A. Antonii Stakhovskii, arkhiepiskop Chernigovskii [Anthony Stakhovsky, Archbishop of Chernihiv]. *Pribavlenie k Chernigovskim eparkhialnym izvestiiam* [Addition to Chernihiv diocesan news]. 1897. No. 17, p. 610. [In Russian].
24. Kahamlyk S.R., Zhuk V.N. Shcherbatskyi T. [Shcherbatskyi T.] // *Kyievo-Mohylianska akademiia v imenakh XVII—XVIII st.: Entsyklopedychne vydannia* [Kyiv-Mohyla Academy in the names of the 17th—18th centuries: Encyclopedic edition]. Kyiv, 2001. Pp. 600—602. [In Ukrainian].
25. Khyzhniak Z.I. Horka [Gorka] // *Kyievo-Mohylianska akademiia v imenakh XVII—XVIII st.: Entsyklopedychne vydannia* [Kyiv-Mohyla Academy in the names of the 17th—18th centuries: Encyclopedic edition]. Kyiv, 2001. Pp. 146—147. [In Ukrainian].

26. Golubev S.T. Istoriiia Kievo-Vydubitskogo Sviato-Mikhailovskogo monastyrnia [History of the Kyiv-Vydubitskyi St. Michael's Monastery]. Kyiv, 2011. 654 p. [In Russian].
27. Andrushchenko M.V. Blonskyi [Blonsky] // Kyievo-Mohylianska akademiia v imenakh XVII—XVIII st.: Entsyklopedychne vydannia [Kyiv-Mohyla Academy in the names of the 17th—18th centuries: Encyclopedic edition]. Kyiv, 2001. Pp. 75—76. [In Ukrainian].
28. Fond 130. Inventory 1. Unit 200A. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv.
29. Vishnevskii D.K. Kievskaiia akademiia v pervoi polovine XVIII stoletiiia [Kyiv Academy in the first half of the 18th century]. Kyiv, 1903. [2], II, 371 p. [In Russian].
30. Symchych M. *Philosophia rationalis* u Kyievo-Mohylianskii akademii [*Philosophia rationalis* at the Kyiv-Mohyla Academy]. Vinnytsia, 2009. 239 p. [In Ukrainian].
31. Rohovych M. D. Kozachynskiy [Kozachynsky] // Kyievo-Mohylianska akademiia v imenakh XVII—XVIII st.: Entsyklopedychne vydannia [Kyiv-Mohyla Academy in the names of the 17th—18th centuries: Encyclopedic edition]. Kyiv, 2001. Pp. 262—263. [In Ukrainian].
32. Christian Gottlieb Jöcher. Andreas Hedio // Allgemeines Gelehrten-Lexicon. Band 2: D—L. Leipzig, 1750. P. 1431. Retrieved from: https://books.google.de/books?id=l9U_AAACAAJ&pg=PA1431#v=onepage&q&f=false33
33. Anton Schindling. Junius Melchior // Neue Deutsche Biographie (NDB). Berlin, 1974. Band 10. Sp. 690 (Digitalisat). Retrieved from: <https://daten.digitale-sammlungen.de/0001/bsb00016327/images/index.html?seite=704>
34. Feofan Prokopovych. Pro rytorychne mystetstvo [About rhetorical art] // Feofan Prokopovych. Filosofski tvory v 3-kh tomakh [Feofan Prokopovych. Philosophical works in 3 volumes]. Kyiv, 1979—1981. Vol. I. Book 2. Pt. 4. Retrieved from: <http://litopys.org.ua/procop/proc107.htm#rozd4> [In Ukrainian].
35. The Encyclopaedia Britannica: a dictionary of arts, sciences, literature and general information. Vol. 14, P. 15. Retrieved from: <https://archive.org/details/encyclopaediabri14chisrich/page/14/mode/2up>
36. Chyzhevskiy D. Narysy z istorii filosofii na Ukraini. [Essays on the history of philosophy in Ukraine]. Kyiv, 1992. 230 p. Retrieved from: <http://litopys.org.ua/chyph/chyph04.htm> [In Ukrainian].
37. Estreicher Karol. Bibliografia Polska (Bibliografia Estreicher). Retrieved from: <https://www.estreicher.uj.edu.pl/skany/>
38. Wierzbicka-Trwoga K., Winiarska-Górska I. Historia o Magielonie, królownie neapolitańskiej. Pytanie o podstawę polskiego przekładu // Porównania. Poznań : Uniwersytet im. Adama Mickiewicza. Iss. 1 (33), 2023. P. 403—422. Retrieved from: <https://bibliotekanauki.pl/articles/14769789> <https://doi.org/10.14746/por.2023.1.22>
39. Povist pro Petra Zoloti kliuchi [The Tale of Peter the Golden Keys] // Izbornyk [Izbornyk]. Retrieved from: <http://litopys.org.ua/biletso/bilo38.htm> [In Ukrainian].
40. [Anonymus]. Thesaurus precum ac variarum exercitationum spiritualium ex probatis authoribus collectus. Retrieved from: https://books.google.nl/books/about/Thesaurus_precum_ac_variarum_exercitatio.html?id=eptiAAAACAAJ&redir_esc=y

Received on August 7, 2023

Olha Ivanova

V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

ORCID: 0000-0001-8226-0401

E-mail: rukopisivanova@gmail.com

LIBRARY OF KYIV VYDUBYTSKYI ST. MICHAEL MONASTERY IN THE 1880s:
RECONSTRUCTION OF REPERTOIRE BASED ON INVENTORY

The goal of the research. The article aims to reconstruct the book collection of the Vydubyskyi monastery in the 80s years of the 18th century based on the inventory stored in the Institute of Manuscript of the V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine, to describe its repertoire and to present the inventory in a bibliographic format close to the modern one. **Methodology.** The research uses methods of analysis, synthesis and generalization, as well as classification and systematization. **Scientific novelty.** The article introduces the inventory of the Vydubyskyi monastery library in the 1880s from the V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine to the scientific circulation. The inventory of books is published for the first time. The repertoire of the collection is analyzed, its chronological framework is established, general characteristics of thematic groups and some manuscripts and printed books are presented. **Conclusions.** Reconstruction of the book collection of the Vydubyskyi monastery based on the inventory of the 80s of the 18th century allows us to analyze the peculiarities of the late of the 18th century book repertoire of one of the most famous monasteries of Ukraine. Chronological framework of the handwritten or printed books: 1561—1771. The collection, which is significant in terms of the number of books, demonstrates the genre and linguistic diversity of handwritten and printed works. In addition to purely liturgical books, there are also Bibles, works of the Fathers of the Church, books on asceticism, on dogmatics, sermons, hagiographic literature. The polemical baroque literature on dogmatic, revealing and moral theology authored by Ukrainian and Belarusian religious figures and writers is presented. The presence of Latin treatises, handwritten courses, dictionaries, educational and foreign language literature confirms the high level of education of the abbots and monks, their connection with the Kyiv-Mohyla Academy. Therefore, the inventory of the book collection of the Vydubyskyi monastery reflects the needs and interests of the readership from the monastic environment and is a valuable source of the history of the book culture of Ukraine.

Key words: Vydubyskyi St. Michael Monastery, monastery libraries, educational literature of Ukraine of the 18th century, Latin literature of Ukraine of the 18th century, Polish literature of Ukraine of the 18th century.